

ОЛЕСЬ ЛУПІЙ

ЛЮБОВ
І
ЛІД

ОЛЕСЬ ЛУПІЙ

ЛЮБОВ
І
ЛАДА

Вірші
Історична поема

ПЕРЕВІРЕНО 04 СІЧ 20

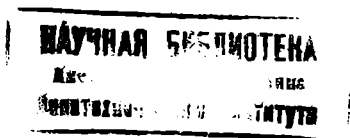
КИЇВ . «РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК» . 1982

У2
Л85

В новом сборнике украинский советский поэт, лауреат Всесоюзной литературной премии имени Н. Островского Олесь Луций воспевает высокий духовный мир нашего современника, величие и неистребимость красоты природы. Есть в книге и задумчивая интимная лирика. 1500-летию Киева посвящена историческая поэма «Любовь и лад».

Рецензенты:

В. К. Лагода, М. Ф. Слабошпицкий

Л 70403-041
М223(04)-82 — 89.82. 4702590200

© Видавництво «Радянський письменник», 1982

СКАЗАТИ ВСЕ

Ти, щедра природо, немало дала:
Все бачити, чути і все розуміти,
Щоденно трудитися, наче бджола,
І з праці важкої радіти, добріти.
Я бачив жорстокість: крізь наше село
На схід і на захід війна прогриміла,
Я бачив, як діють підступність і зло,
Як мати за кілька хвилин посивіла.
Невинних заложників гнали у ліс.
Я чув, як тріщали чужі автомати,
Як важко скрипів переповнений віз,
Коли проїжджав біля нашої хати.
Я бачив, як правда в неправду влуча,
Як чесність зриває із підлості маску,
Як істина гордо здіймає меча,
Підступність не вірить у власну поразку.
Відчути всі радощі й болі земні
Сповна, не приймати в нічім половини.
Природо, багато дала ти мені,
І все я тобі повернути повинен.
У серці, здається, невимірно сил,
Здається, життя мое в світі безмежне,
Та інколи втома торкається крил
І душу стривожує думка бентежна,
Що віхола чорна слова рознесе,
Гаряча рука захолоне над віршем
І я вже не зможу сказати усе
Про те найсвятіше і те найстрашніше.
І сповнює вірою рідний наш край —
Натхнення, надія і першооснова.
Дзвени, моя пісне, лунай, не змовкай,
Все людям скажи до останнього слова.

У СРІВНИМ СЯЄВІ ЗІРНИЦІ

емлице, у хвилини ранні
Все усміхається тобі.
Мов на коштовній порцеляні,
Старі діброви голубі
Пливуть за обрії багряні.

І, як топольки за селом,
Жінки на колосистім полі —
Їм гречне сонце б'є чолом,
Рахманні гони на роздоллі
Пахучим повняться теплом.

А по стеблинах прибуває,
Немов по венах, щедрий сік —
Зернина сили набирає.
Стоїть на гонах чоловік,
Все поле зором обіймає.

І я в напрузі, як і він,
І я боюсь, як він боїться,
Щоб не загув тривоги дзвін,
До поля, в золоті по вінця,
Щоб не торкнувся чорний тлін.

Останні миті досягання.
І поки все до колоска
Не підбере в години ранні
Міцна запилена рука,
Не промине те хвилювання.

Хлюпоче гомін іздала,
Дзвенить під місяцем долина.
А вечір серце звеселя,
Додому з поля йде людина,
І хлібом пахне їй земля.

Чим неповторна ти, землице,
Що особливого в тобі?..
У срібнім сяєві зірниці
Шумлять діброви голубі,
Сміється чистовід криниці.

ЛЕГЕНДА

Не Йордан ¹, не Багрянородний ²
І не хроністи давнини,
Лише перекази народні
Хранять всю правду, хто вони —

Кий, Щек, Хорив, сестра їх Либідь,
Коли і з ким сюди прийшли
І на горі — могутній глибі —
Возводить город почали...

Отак від батька і до сина,
До внука, правнука і пра...
Несе ту пам'ять віща сила
Безсмертних жителів Дніпра.

Ще нині дід із Киселівки ³,
Ставний вусань, низький на зріст,
Усе вам, попрохайте тільки,
Про князя Кия розповість.

Як на горі серед ліщини
Воздвиг фортецю — диво з див,
Як гуртував свої дружини,
На голубий Дунай ходив.

¹ Історик готів 6 ст.

² Імператор Візантії, автор історичних творів.

³ Друга назва Замкової гори у Києві.

І на воротах Цареграда
Свої зарубки залишив,
Як захищав він руську правду,
Як мирно із братами жив...

Я діда слухаю — і Кия
Мов бачу: у задумі він,
Здається, зараз нам відкриє
Всі тайни старовинних стін.

А Либідь — очі волошкові,
Туга коса і рівний стан,
І стільки в погляді любові,
Що серце мовить: знов постань

В рожевих пеленах світанку,
Де зеленава мурава.
О росоманко, о росянко,
Для мене й нині ти жива...

«Це все легенда, — кажуть вчені, —
В усіх народів є такі».
«Легенда!» — крізь віки шалені
Несуть вітри, несуть стрімкі.

«Легенда...» Що ж... Було нелегко
Братам і тисячам мужів —
Завзятим пращурам далеким
Відбити орди ворогів,

Було нелегко захищати,
Вони стояли ночі й дні,
Було нелегко будувати,
Вергали брили кам'яні.

Лягали в стоси дуб, ялиця —
Лиш поміж горами луна.
В ярах виспівувала криця,
Над Києвом пливла весна,

І йшла сестриця привітати
Своїх натовлених братів.
Таке здійснивши, можна стати
Хоч і легендою віків!

Понині в променях іскриться
Над плесом вічного Дніпра
І Щекавиця, й Хоревиця,
І Старокиївська гора.

НАД ЛІТОПИСОМ

Обкладинку взяв, щоб літопис закрить,
Рука неслухняна, і знову гортаю...
Там селище русів над Бугом горить,
Побиті, порубані предки вмирають.

Ридають у розпачі діти малі,
Безумні старенькі ще моляться богу.
Неправда гуляє на рідній землі,
Неправда святкує свою перемогу.

Ні, краще не жити, ніж скніти в ярмі.
Дай сили, Вітчизно, стояти до смерті.
І падали, падали горді, прямі.
Несхилені голови. Погляди вперті.

Остання сторінка, останні рядки,
І слово останнє. Затерлася крапка.
Осмислені знаки людської руки,
Написані впевнено, твердо, неквапом.

Тобі, літописцю, подяка й уклін
За книгу часів боротьби й лихоліття.
Вона, як луна, до нових поколінь
Пливе через нас у прийдешні століття.

ПОВЕРНЕННЯ ЮРІЯ ДОЛГОРУКОГО

«...кияни знову з великою
урочистістю відчинили брами свого
города для Юрія Долгорукого».

П. Загребельний, «Смерть у Києві».

I

Гомоном пливе через століття,
Клекотом летить через віки,
Сурмами лунає на півсвіту
З берега Славутича-ріки...

Стільки літ князі несамовиті,
Мов хорти, змагаються за стіл,
Храми кров'ю братньою політі,
Попіл-дим від городів і сіл.

Києва бояться кметі, смерди, —
Що не день — новий переворот.
Будуть гвалти, пограбунки, смерті,
І за все розплачуйся, народ.

Довгими були літа розлуки,
Довго йшов старий волостелин.
Повернувся Юрій Долгорукий,
Найславніший Мономахів син.

Закінчились буйні бойовища,
Час ганьби хай згине ув імлі,
Мир настав — година будівнича
На стражденній київській землі,

Що нарешті смуту поборола,
Знов тепер зірницею зійде,
Тереми, надійні заборола,
Храми златоглаві возведе.

Полетіла звістка, мов зигзиця,
До близьких й віддалених осель,
Що старезний Київ — знов столиця
Руських всіх об'єднаних земель.

II

Високо над Дніпром твоя домівка,
Немов гніздо орлине на горі.
Там вечорами журиється сопілка,
Ночами там блукають зіздарі.

Там ранок усміхається хрестові,
З-над бані впливає ніжний тон.
Дев'ятий вік ти спиш на Берестові,
Глибокий маєш, непробудний сон.

Дивуються тобі, навіщо, княже,
Проживши вік у Суздальській Русі,
Ти все ж у старості на Київ важив,
Хотів посісти вище, як усі?

А може, це звичайна ностальгія
До батьківських порогів привела?
Нехай ще раз вітрець з Дніпра повіє,
Як встигне наповзти на очі мла...

Нехай на мить розступляться дерева
І вийдуть мати з батьком молоді,
А потім хай вже наповзає мрево,
Хай світ перевертається тоді.

Благословенним хочеться назвати
Твоє горіня щедре і порив.
Свій вік прожив, як трудівник
завзятий,
Обороняв, об'єднував, творив.

Набудував фортець, хоромів, храмів,
У Кідекші¹ розкішний сад зростив,
Новими білостінними містами
Зелену даль Залісся освітив.

Ти добрі зерна у житті засіяв,
І Русь Північна майвом поинялась,
Та Русь, що стала матір'ю Росії,
Що до верхів'я світу піднялась.

І знають всі, що Довгою Рукою,
Про це гласять літопису слова,
Засноване містечко над рікою,
Де ти прорік: «Тут буде град
Москва!»

Та в тебе теж була своя Ітака,
Можливо, це у старості збагнув,
І ти, як мужня, незрадлива птаха,
До батьківського дому повернув.

Племінники цього не розуміли,
Війною йшли, підтримала рідня,
А люди як свого тебе зустріли,
Бо знали: мир настане з того дня.

Ти спиш і спиш, коли б не завітати.
Над Берестовим вітер лебедить.
Тут поряд із тобою рідна мати...
А час — невтомний вершник—мчить
і мчить.

¹ Резиденція Юрія Долгорукого неподалік Суздаля.

БАЛАДА ПРО КИЇВСЬКІ ДЗВОНИ

Ліні Костенко

Ще бій гримів у низині,
Хтось доживав останні миті,
І, наче хмари навісні,
Звисали ворони сердиті.

Чекали швидшого кінця,
Щоб встигнути іще до ночі
Розгризти груди і серця
І повидзьобувати очі...

А гетьман Януш Радзівілл
Вже поспішав на Щекавицю,
Оглянув гори і Поділ,
Колись прославлену столицю ¹.

Довкола вогнища і тля,
І тишилась душа магната,
Що ним підкорена земля
Тепер немов подерта шмата,

Що він прославився навик,
Здолавши величавий Київ,
Що він помітний чоловік
Поміж гіреїв та батиїв.

¹ Після поразки військ Богдана Хмельницького під Берестечком улітку 1651 року українському народу довелося пережити нове тяжке випробування — втрату Києва, який окупували війська гетьмана Януша Радзівілла. («Історія Києва», том I).

Жаль тільки — опір був малий,
Все обійшлося без баталій ¹, —
І польний гетьман ходить злий,
Надуті сотники зухвалі,

Бо мало крові пролили,
Кісток недосить потрощили,
Щоб тут уже не проросли
Повстанські гайдамацькі сили.

Ще більший жаль — нема добра.
Тут храми золотом вкривали,
Була багатою Гора ²,
Все попередники прибрали.

І Київ голий, як село,
Де хижі орди пронеслися...
Людей не видно — все пішло
За тим Богданом на Пониззя.

Ніхто не плакав, не благав,
І біля ніг ніхто не повзав,
Щоб він життя подарував, —
У цьому вже була погроза.

І Януш ніби враз прозрів,
Почув, побачив її зблизька,
Вона виходила з ярів,
Підводилась із погариська.

Ішла із придніпровських сіл,
Здіймаючи шалений галас.
Збагнув нарешті Радзівілл —
То дзвони київські сміялись.

¹ Київ обороняв тільки один полк козаків Антона Ждановича.

² Так колись називали княже місто на Старокиївській горі.

«Це що таке?» — скипів ураз.

Хтось відповів: «А, дзвони

дзвонять...»

«Можливо, це вітають нас?»

«Та ні, мабуть, когось хоронять».

В рожеву безвість далини

Неслися луни, ніби трелі.

«Ви що, не чуєте? Вони

Сміються. Он які веселі...

Відправити у замок мій!» —

Сказав — і лакузяки ниці,

Немов осатанілий рій,

Враз подалися до дзвіниці.

Кати убили дзвонаря,

Старого лаврського монаха.

Знялась над обрієм зоря,

Немов залита кров'ю птаха.

А вранці, ледь зажеврив світ,

Зірвали дзвони малинові,

Що величали стільки літ

Преславні береги дніпрові.

В яругах довго ще гуло

Відлуння їхнє переливне.

Обстати нікому було

За те творіння вельми дивне.

Одна лиш слава, що колись

Було тут місто над містами,

Державні тут лади велись

Усноголовими князями.

Велика слава, та вона —

Не козаки і не гармати, —

Не оборонить... Бо війна,

Бо можна Київ трабувати.

8
М
н
і
Б
р

Мов лицарів у ланцюгах,
Вивозили із міста дзвони.
Вони лежали на возах,
І снились їм стрункі колони...

На видноколі голубім
Померкла спалена столиця.
Вози скрипіли, ніби їм
Боліла щемно кожна спиця.

І обізвався перший дзвін:
«Куди це нас везуть, хлоп'ята?»
Мовчали друзі, тільки він
Бурчав сердито: «Доля клята!..

Ви думаєте, може, нас
Везуть до гетьмана у гості?
Там зачекалися якраз...»
І другий дзвін загув зі злості:

«Та Радзівілл отой — свиня,
Й не хочу думати про нього.
Злодюга! Так от серед дня
Украсти з Києва святого...»

Дев'ятий сумно запитав:
«Навіщо ми панам потрібні?..»
Десятий з бодем проказав:
«Чи ж дивина — ми дзвони мідні.

А мідь — як золото, тепер.
Гармати з неї, кулі, ядра...
Ой, краще б, хлопці, я умер!
Вбивать своїх, невже це правда?..»

«Чого ви журитесь, дурні? —
Розвеселився дзвін четвертий. —
У тій триклятій стороні
Завжди устигнемо померти.

Але, здається, справа в тім,
Що нас везуть в саму столицю,
У панський, у коронний дім,
В найкращу гетьманську
дзвіницю...»

На тім йому прикрили рот:
«І що це ти собі намислив,
Старий любителю пишнот?»
«А ви чого відразу скисли?»

Дадуть нам кращу із дзвіниць
Біля собору на майдані...»
«Не говорив би ти дурниць
І дав би спокій в час останній...»

«Про себе буду я мовчати,
Але про вас — небесні тони! —
Над світом вічно вам звучать...
Та ви... та ви... — таланти-дзвони!»

«І хто, скажи, тебе навчив
Так, не моргаючи, брехати?..
Наговорив, розвеселив,
Що й буде легше помирати.

Мабуть, твій майстер полюбляв
Чарчину і веселі жарти?..
«Коли мене він одливав,
То випив, кажуть, зо три кварта...»

І важко стриматись було,
Усі до одного сміялись.
Аж за лісами загуло,
Що й вороги перелякались.

Коли у замок привезли
І там підвісили на балці,
Вони тужливо загули,
Неначе у неволі бранці.

Пішов народ із міст і сіл,
Всіх потрясала їхня туга...
Розшаленівся Радзівілл
І наказав припишклим слугам :

«Всі у зброярню віддаю,
Упокоріть козачу вдачу!..
Гармати — з них, нехай в бою,
Своїх вбиваючи, поплачуть!»

Там довго катували їх,
Розколювали, шматували,
Та чувся тільки скрушний сміх,
Коли ті дзвони умирили.

Хто був при них в останні дні,
Казав із усмішкою злою :
«То харцизяки! На вогні
Ще й жартували між собою...

І не лякалися війни,
Страждали мовчки, терпеливо.
Чекаючи кінця, вони
І тут якесь творили диво...»

Глухий метал лишавсь од них,
Кудись зникала їхня сила.
І жодна куля з дзвонів тих
Козацьке тіло не пробила.

У МАЙСТЕРНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Добриденень, маленька кімнато
З великим вікном на Неву,
Де хвилі так важко й завзято,
Немов табунища, пливуть.

Ще далі — будинки, мов скелі,
За ними — соборів каскад,
І жаль, що з тісної оселі
Не видно старий Літній сад.

Немов до близької людини,
Що вічна у цьому краю,
Він мріяв ходити щоднини
Виспівувать душу свою.

Та ще України не видко,
Лиш небо, в яким восени
Ключі, пролітаючи швидко,
Манили його з даліни.

Курликало серце: «Додому!..—
Хоч пішки — таки побреду,
Оце лиш подужаю втому,
Трикляту хворобу оту...»

Відчувши кінець, тільки мрію
Пустив, наче птаху: «Лети!
Тебе Україна зігріє,
Зустрінуть далекі світи...»

Добриденень, маленька кімнато,
Де мучився він і страждав,
Не зміг люту смерть подолати,
Та в смерті безсмертним постав.

ДУМНА РІКА

*До виходу 50-томника
Івана Франка*

Мов хвилі, томи напливають.
Минулий, прадавнішній світ...
Там прадіди правду шукають,
Скалу деспотизму лупають
І нищать облудництва сіть.

І знов постає перед нами
Карпатська несхитна гора,
Що стала своїми синами
До герцю з Батия полками.
Знов славиться Тухля стара.

На рідній землі безземельні,
Раби прикарпатських полів,
Герої труда безіменні
Ідуть на заводи, цегельні
І гнівом виповнюють Львів.

Імперія гніту, облуди
В Карпатах тріщать почина.
Хоч кулі розтросують груди,
Але не спиняються люди, —
Нескорена Галичина!

Одлункое вигук: «Свободу
Для всіх завоюєм тепер!»
То син робітничого роду,
То інтелігент із народу,
То вічний революціонер.

І майва горять пурпурово,
Новий починається час.
Заклична, овогнена мова
Його, плідотворна, Франкова,
По вінця виповнює нас.

Пройшов під зорею Людини
Своє наповторне життя,
Героїв численні лавини
Довів до великої днини,
А сам відійшов в небуття,

Щоб вічно до нас повертатись
І з тим неминучим кінцем
Щоденно, уперто змагатись,
У юних співцях оновлятись
Глашатаєм правди, борцем.

Мов хвилі, томи напливають...

* * * * *

Перепалила ти мене,
Історіє мого народу.
Не раз з порубаним конем
Я повертався із походу,

Не раз на ворога ходив,
Вмирав не раз я, спливши кров'ю,
Та навіть мертвий я завжди
Був нерозлучний із тобою.

* * * * *

Печерськ високочолий, древній,
Як літописець сивих літ,
Прочитую твої дерева,
Мов книги, до найтонших віт.

Слова правдиві, рідні, віщі,
Минуле в них і наші дні.
Стоять, як на великім вічі,
Ряди столітніх ясенів.

НОВОРІЧНЕ ВІНШУВАННЯ

Мерехтить, мерехтить, білиною поля
застеляє,
Міріади зорин з кришталевих блакитних
висот.
Рідний голос звучить — то моя Україна вітає
З першим днем, щедрим днем,
з новоріччям здоровить народ,
Молодих і старих, всіх, кого ця земля
народила
І для кого вона найдобрішою матір'ю є.
Сніговиця зняла лебедині розмашисті крила,
І замріяна ніч на гілках верховіть виграє.
Діаманти летять
в праслов'янські карпатські узвори.
У донецьких степах, у пісеннім збручанському
селі
Срібні хвилі пливають — то моя Україна
здоровить
Всі живущі сьогодні на світі народи землі,
Що від темних століть
проросли до космічної ери,
І тепер не спроможний ніхто зупинити їх
ріст.
На планеті сади, гомінливі проспекти
і сквери
Щедре сяєво сипле січневий рясний
благівіст.
Мерехтить, мерехтить,
наче одяг коштовний гаптує, —
У черленому обрій, та ще в золотім.
Мерехтить, мерехтить — то моя Україна
віншує —
По зернині усім, по сніжині-зорині усім.

РІДНЕ

Щоранку бачити твої майдани,
Мости, і пам'ятники, і провулки,
На Задніпров'ї — вуркітливі крани,
Хрещатик — в пору медозбору вулик.

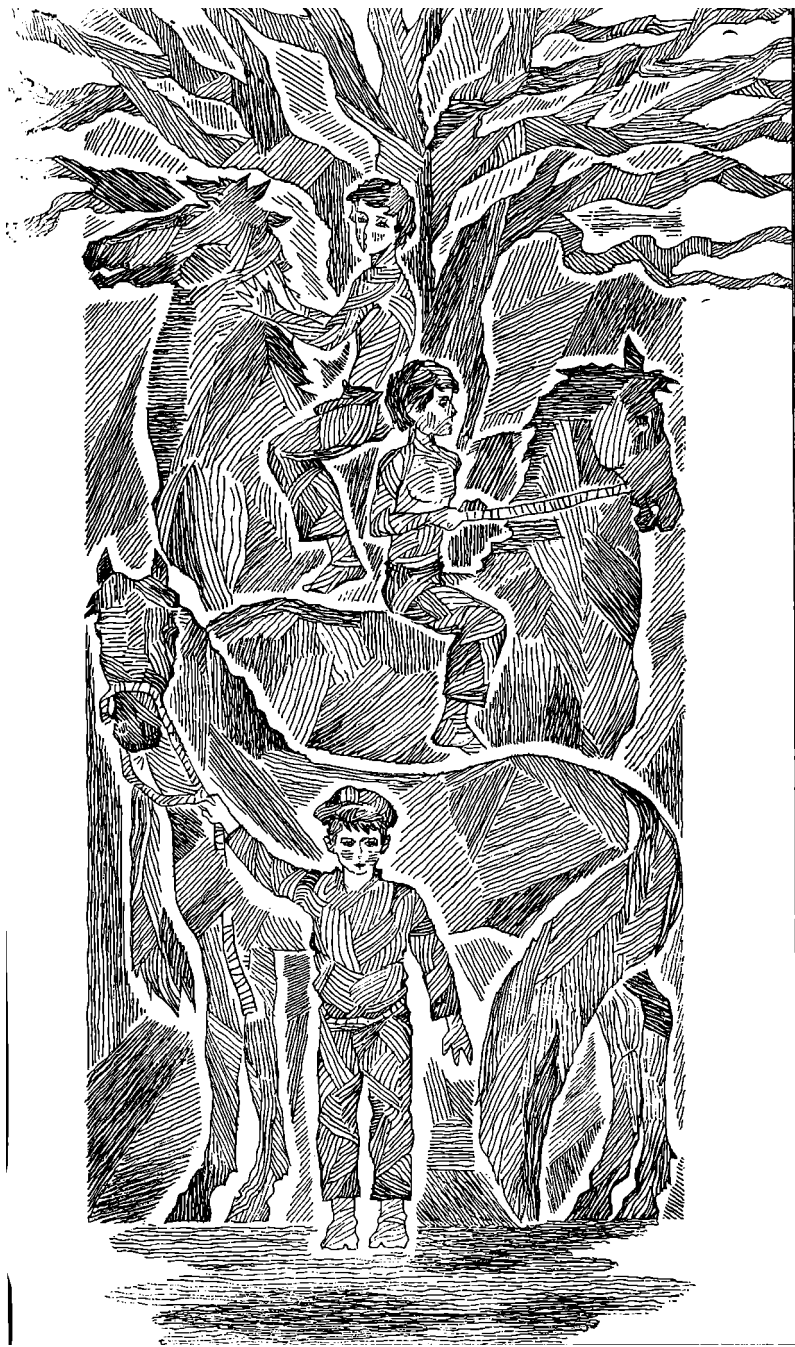
Щоранку бачити блакитний спокій,
Що сповива зелену Хоревицю,
Печерську казку на горі високій
І впевнену Богданову правицю.

Щоранку бачити, як місто квітне,
Як доокола розлилися ріки,
І розуміти: це твоє, це рідне,
І усвідомлювати: це навіки!

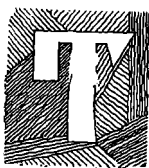

КОЛИ
ТАЯ
ЖИТЬ
НАСТАЕ

ПОЧАТОК

и почалась для мене із села,
В якому народився я і виріс,
Де юна черемшина зацвіла,
Щоб заховати мене у зелен-вирі,

А потім я відчув нестерпний біль,
Боліла хата і боліла мати,
І стогоном водало звідусіль —
Допомогти, підтримати, врятувати.

Боліло кожне дерево в саду,
І кущик, і листочок, і травина —
Мою землю, страдницю святу,
Оповивала вогняна лавина.

І попів на вітрах летів на схід,
До неба тягнучи брудну завісу,
І, як недогарки, плямило світ
Голодне, чорне вороння з-за лісу.

Та свіжістю дихнуло з далини,
І впали ницьма вогняні вітрила,
А переможні вісники весни
Розправили свої зелені крила.

Так на джерельних водах, на зелі,
Під літеплом, на тихому осонні
Повиростали у моїм селі
Русяві хлопці, дерева і коні.

І наша хата біло проросла
З усміхненими вікнами до сонця.
На квітах знову тішиться бджола,
Калина випускає перші гронця.

На черемшині грає зелен-вир,
Старий каштан призбирує проміння,
Витягує гілляччя ввись і вшир
І, скільки сил, поглиблює коріння.

Усе живе нове життя дає,
Тож вічно буде жить моя хатина,
Ніщо її не спалить, не уб'є,
Вона безсмертна, як і Батьківщина.

Ти почалась для мене із села
На Львівщині, що Кам'янкою зветься,
Там доля моя піснею зросла
Із лагідного маминого серця.

ПТАХИ НА СВІТАННІ

Миколі Бажану

Тільки досвіток прокреслить
Обрій білим олівцем,
За селом, як річка скресла,
Зашумлять вони тихцем.

Ще хвилина — і злітає
Перший, другий, третій птах,
Ніби вітер їх здіймає
На невидимих руках.

Вище й вище — в безмір світу
Струменить легкий політ,
Мов із срібного zenіту
Їх притягує магніт.

Вже вони, мов крапельни,
Ледве-ледве мерехтять,
От, здається, до вершини
Піднебесся долетять.

От зустрілись із промінням
В недосяжній висоті,
Як віддяка за боріння —
Ці секунди золоті.

З барвінкового осоння
Долинають голоси,
Попливли на землю сонну
Перли чистої роси.

Чорну тінь проміння нищить,
Пробиває сонцю путь,
А птахи летять все нижче,
За собою день ведуть.

Лиш коли крізь обрій синій
Проросте рожевий цвіт,
Тихо сядуть на долині
І задивляться на схід.

Втішно їм, напевне, буде,
Що осяяно світи,
Та птахи — неначе люди:
Знов запрагнуть висоти.

ГАЛИЦЬКІ ПОЛЯ

Не на цвинтарях самотних,
Де панують смуток, прах,
А найперше у полях
Я шукаю предків рідних.

У минулому столітті
Десь вже губиться наш слід...
Хто ми? Звідки родовід?
Много ж нас було на світі!

Добре знаємо єдине,
Що усі ми із села,
Що дорога нас вела
Через ці поля, долини.

Поле — наші батько й мати,
Тут боролись і жили,
Тут любили і росли,
Тут доводилось вмирати.

Тут із плугом за ріллею
Кожен предок наш пройшов,
Втіху чи біду знайшов,
Та завжди дружив з землею.

А коли гроза нависла —
Із-за Сяну пси ішли,
Предки захисток знайшли
У дружинах Осьмомисла.

Мужні вої цього поля
Стали за Дорогочин ¹,
І поліг там не один
За свою і братню волю.

Тут звитяжний шлях Данила
Пролягав у стольний Холм.
Тут упав баскак-монгол —
Русь себе оборонила.

Тут із пишної пшениці
Нездоланим воякам —
Запорозьким козакам —
Випікали паляниці.

Били і дряпіжну шляхту —
Утікала навмання,
І сікли, сікли до пня
Чорних воронів вермахту.

І давно вже їхнє тління
Над світами рознесло.
Поле знову проросло —
Вікове його коріння.

¹ 1237 року руські воїни під командуванням князів Данила і Василька розгромили полчища хрестоносців.

КРІЗЬ ЗЕЛЕНІ ОКУЛЯРИ

Пам'ятаю: синій ранок,
Ми, малі, в густій траві,
День підносить повний збанок
На чоластій голові.

Сплять над лісом сизі хмари,
Жайвір цілиться в zenit,
Крізь зелені окуляри
Задивились ми на світ,

Як звичайне і буденне
Незвичайним вмить стає.
Навкруги усе зелене,
Нас ніхто не впізнає,

Нас ніхто не помічає,
Та і що кому до нас,
Кожен зранку поспішає
У поля — жнивварський час...

Враз над нашим тихим світом,
Над верхів'ями дерев,
Над пахучим ніжним літом
Протрубив звіриний рев.

Промайнула тінь кошлата,
Перекреслила наш мир,
І важкий літак хрестатий
Звис над нами, як упир.

Від села, де бомба впала,
Вкрився димом наш садок,
Стільки зойків пролунало —
Серед них і мамин зойк.

Про усе на мить забули,
Перелякані, малі,
І здалося: ми відчули
Невгамовний біль землі.

І зелені окуляри
Розгубили у траві,
Подались в село над яром
По високій мураві.

Через луки і ліщину
Біг я, наче важко плив...
І тоді я Батьківщину,
Мабуть, вперше полюбив.

* * * * *

Ти рідко з'являєшся в світі,
Коли ж тая мить настає,
У ніжнім барвистім суцвітті
Сіяє обличчя твоє.

Лиш вітер гілляччя колише
І падає з квітів роса,
І здогад осяює в тиші:
Та це ж бо явилась краса!

ВЕСНЯНИЙ ЛИСТ

Братові Григорію

Пише брат мені з села,
Що трава вже проросла,
Та північний вітровій
Холодить листочки їй.
Пише брат: цвіте лотак
І земля запахла так,
Як в дитинстві ще колись,
Ніби вперше світ одкривсь.
Пише брат: біжать струмки
За Миляву до ріки,
А під вербами наш став
Аж до дна прозорим став,
Що столітній дід-каштан
Все ще має рівний стан
І над ним ледь-ледь тремтить
Оksamитова блакить.
Пише брат: пісенний лад
Вранці сповнює наш сад
І довколишні гаї —
Вже гніздяться солов'ї.
Пише брат: старі батьки
Перекопують грядки,
Від зорі і до зорі
У роботі на дворі.
Пише брат: якраз пора
Відлітати мені з Дніпра
До пробуджених джерел,
Де водицю п'є орел
І вивищується світ,
Молодіють грона літ,
До прибузького села,
Де трава вже проросла.

ПРОРІСТ

Ніщо, ніщо не тішить так,
Як проростання жита в полі,
Коли ростки, рожеві, кволі,
Після настирливих атак
Свій день святкують на роздоллі.

Невже оця маленька рать
Колись підніметься стіною,
А там липневою порою
Всю землю зможе обійнять,
Розлившись хвилею рясною?..

І навпростець вже не підеш,
Як по стерні не раз, бувало.
Прислухайся, як тихо стало:
Ростуть жита, і в тебе теж
Єство все проростом заграло.

КВІТНЕВИЙ ДЕНЬ

Моїй сестрі Марії

Нас почуття якесь звело
Із заходу і сходу
В далеке галицьке село,
Де вічний корінь роду.

Ти на подвір'я увійшла,
Вклонилась мамі, тату,
Переодягшись, почала
Білити нашу хату.

Я за тобою ледь встигав,
Розпочинав все знову
І, як вже міг, допомагав
Та слухав тиху мову.

Подумав у хвилини ті
І ще дивуюсь досі,
Що ми уже не молоді --
Сини у нас дорослі.

Тих клопотів у тебе є,
І в мене вистачас,
Хоча у кожного своє,
Та нас і це єднає.

Помила руки і пішла
В садок, де тато, мама,
А доня, як мала бджола,
Літала поміж нами.

В очах твоїх — глибінь тепла
І доброти людської.
Колись такою ти була,
Ще будеш вік такою.

Спадало сонце весняне,
Недовго до смеркання.
Жаль, ще година промине,
Настане час прощання.

Вечірні хмари відплили
За рава-руські схили.
День заповітний прожили
З тобою, сестро мила.

РОЗМОВА

Так пробуджуються комиші,
Так скрипаль перевіряє струни.
Обізветься ніжністю в душі,
Перейде до інших серць одлунням.

Народилось слово й попливло
Між людьми, у нього є робота.
І заговорило все село
Про погоду, плани і турботи.

Люди незвичайними стають
У розмовнім, у грайливім плині.
Ті спокійні, ті ледь відстають,
Ті гарячкуваті і невпинні.

Вибігло на вулицю дитя,
Слово — і відлунює діброва.
З уст його маленьких, як життя,
Проростає українська мова.

ЩЕДРИСТЬ

Пам'яті Анатолія Косматенка

Коли страждаєш не за себе
І щастя прагнеш не собі,
Щасливим будеш на сівбі
І виростиш дорідні стебла.

Хай не багато — по зернині,
Аби прожити день людині,
А завтра інший побратим
Прийде із снопом золотим.

Він гордо стане на осонні.
І не відчуєш, як сльоза
Твоя, мов ранішня роса,
З зерном впаде в твої долоні.

КАШТАНИ

Братові Ярославу

Велично стоять, непохитно,
Вкорінені в землю навек,
І небо над ними блакитне
Пливе, як невпинний потік.
І стало довкола видніше —
Каштани світились в росі,
І місто здалося ще більшим,
Гарнішими люди усі.
Каштани-діди, старожили,
Ще цвіт їх немов сивина,
Тривке їх коріння і жили,
До захисту воля міцна.
І грому не знищить доценту
Ці дива зелені, круті,
Бо є щось прекрасне до щему
У їх благороднім житті.
З каштанами травень — то травень,
А осінь — не осінь без них.
Цвітуть і цвітуть кучеряві,
Ще град їх жовтневий не втих.
Немов у могутньому злеті
Впираються в простір грудьми.
Каштани цвітуть на планеті,
Як зорі у квітні, як ми.
Їх цвіт палахтить в моїх грудях...
Якщо ж вони раптом умруть,
То я розчаруюсь у людях,
Які там сьогодні живуть.

* * * * *

Нарешті. Минулись тривоги
І страх, що звисав, наче тінь.
Позаду — провалля, пороги,
Попереду — річки гладінь.

Пороги тебе не скорили,
Хоч дуже підступні вони.
Пливи і збирай свіжі сили,
Попереду знов валуни.

ПРОЩАННЯ

Мамо, мамо, скільки з вами
Пройдено доріг,
І сьогодні перед нами
Знову шлях проліг.

Хоч короткий, та найважчий,—
Стежкою в саду...
Вам нелегко, мамо. Краще
Я вас проведу.

До калини край криниці,
Де в вечірній час
Ви до пізньої зірниці
Виглядали нас.

Обійдем усе обійстя
Та город і сад,
Де звучала ваша пісня
І сіяв ваш лад.

Крізь вишневі заметілі,
В тишу яворів.
Хай поглядять коси білі
Яблуні старі.

Ви любили їх, білили
У квітневі дні,
З ними часто говорили
У самотині.

Спільні думи, спільні долі
Ув однім дворі.
Зрозуміють ваші болі
Яблуні старі.

А земля шумить, стодзвонна,
Вруном виграє,
Та хвороба невігойна
Жити не дає.

* * * * *

Усе, що душу мучило у сні,
Немов бурун зумливий, одпливає.
Відкрились очі — світло у вікні,
Почався день, хоч сонця ще немає.

А вітер між деревами струмить,
Розмахує квітастими гілками.
І наскрізь болем пронизала вмить
Пекуча думка: «Як там бідна мама?»

В кімнату, що за стінкою, лечу,
Переступаю боязні пороги.
Безпомічністю скований, мовчу,
Дивлюся в очі, сповнені тривоги.

Всміхається із докором вона:
«Синочку, що це?.. Міг би ти сказати...»
Мовчу, і в тім страшна моя вина:
У мене на очах вмирає мати.

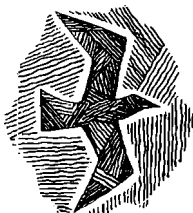
* * * * *

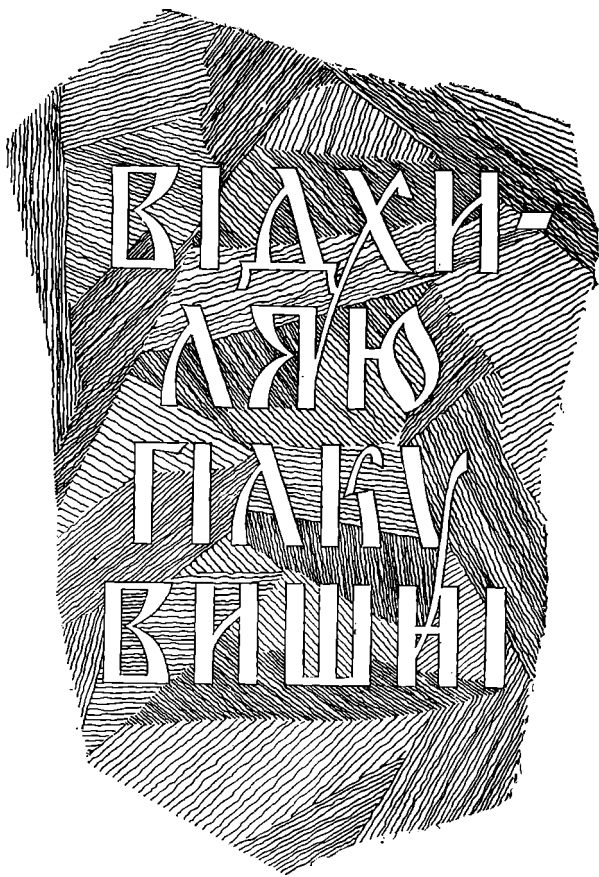
За снігами — сніги. Білінь.
І за обрієм краю не видно.
Тільки рань — золотистий кінць —
За рікою пронісся швидко.

Спраглим летом залишений слід —
За долини, яри, замети.
Вийде білий засніжений світ
На осончений бік планети.

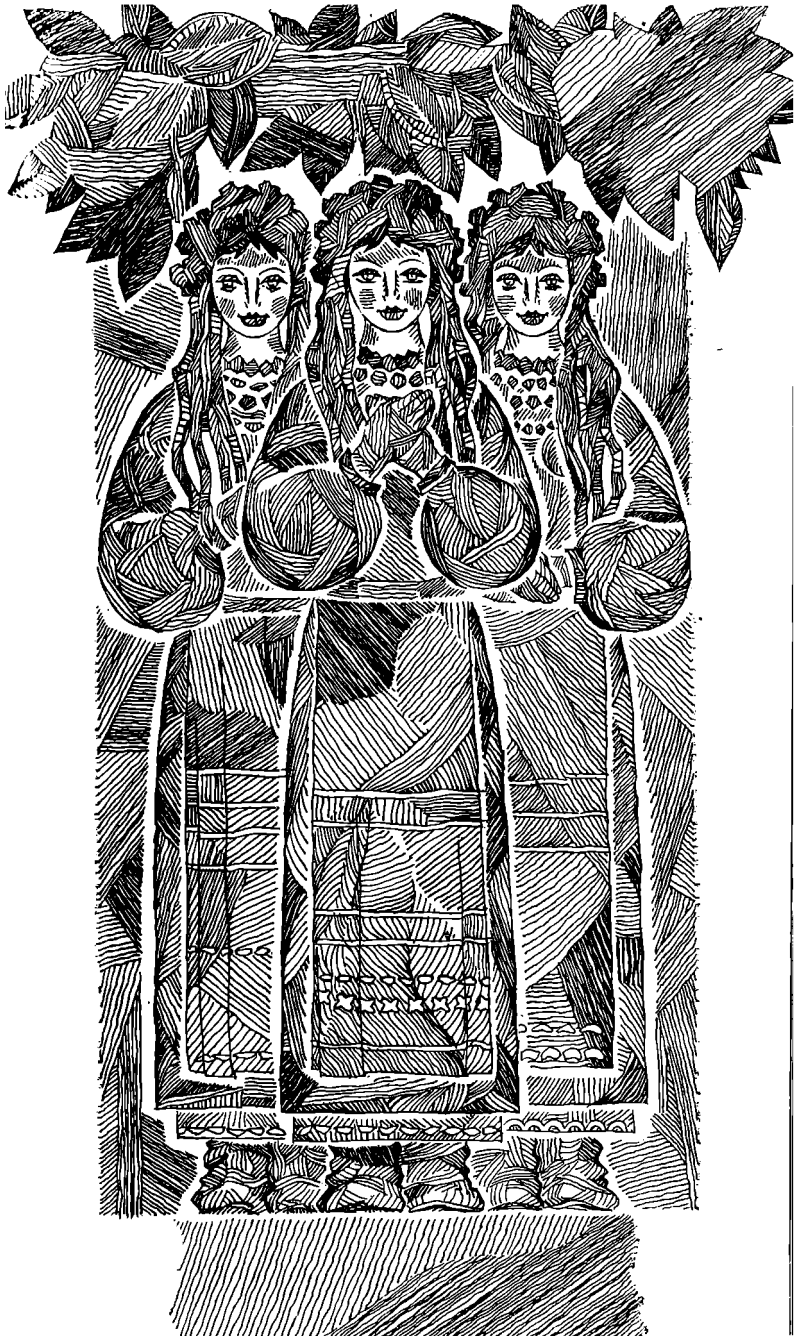
БЛАГОСЛОВЕННЯ

Я знов лечу у край лісів,
Маленьких сіл понад річками,
Долин, пташиних голосів
І неба з чистими зірками.
Лечу з віддалених світів
У край, де вічно проростає
Коріння мудрості дідів,
Де кожна стежка мене знає,
Де народився я і зріс,
Пізнав священність свого дому,
А нині, отчино, приніс
Тобі я тільки власну втому.
Я так хотів на світі жить,
Як батько вчив і мати вчила.
Омолоди і освіжи
Своєму сину сизі крила.
І дзвонкової сили дай,
Сповий пахучими вітрами,
Мій старовинний отчий край
Маленьких сіл понад річками.
Дай найчистішої води,
Зніми утому, біль, тривогу,
Благослови і проведи
В далеку нелегку дорогу.

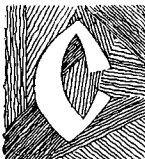

ВІДХИ-
ЛЯЮ
ГІАЖУ
ВІШНІ

ЧЕКАННЯ

Л. Л.

Вітло наповня весняні дні,
І птахи із вірію вертають.
Обізвались вірші у мені,
Ночами із серцем розмовляють.

Я ж тебе чекаю з далини,
Там, де обрій київський в промінні.
Широко ступають дні весни,
Вже співають соки у пагінні.

Вірші на свободі хочуть жить,
Чую: дозріває їхня сила.
Народити їх допоможи,
Я даю їм душу, дай їй крила.

ВІДЛИГА

Небо синьо-червоно-біле,
Мов у вишитих рушниках.
Грудка снігу ледь-ледь зіпріла
І запахла в моїх руках.

Вже пливе переможена крига,
Розбивається на берегах.
Вередує підступна відлига,
Витанцьовує в мокрих вітрах.

І назустріч майбутній зливі
Ластів'ята стартують з криниць.
Знов іскрини малі пустотливі
Виглядають з твоїх зіниць.

Пахне грудка минулим роком,
І приємно, і втішно стає.
Залили малинові соки
Небокрай і обличчя твоє.

ДОСВІТОК

Тремтять тонкі дерева на вітрах,
А дві руді гори, немов левиці,
Готові вниз побігти до Дніпра,
Та їхній слух милує спів синиці.

Чекатимуть, вдивляючись у світ,
Коли вже там, де смужка мерехтлива,
Де кволо прозріває сонцесхід,
Червоно спалахне левина грива.

* * * * *

Добрий день, зелені гори,
Добрий день, плаї, узвори!
Втаємничені майстрині
Прикрашали вас узором.

Свіжим кольором накрили,
Щоб смарагдово світили,
Щоби людям в цій місцині
Було радісно і мило.

ПЕРЕДВЕЧІРНІЙ РОЗДУМ

— Про що ти думаєш? — у тиші
Почув я легіт слів твоїх.
Згадалися літа колишні
І сплески перших наших втіх.

Переливались, розвівались
Стрічки червоні у косах.
Ми бігли стежкою, сміялись
І вийшли на великий шлях.

На нас звалилась ніч зірчаста,
Неначе у прекраснім сні,
Ми здоганяли своє щастя,
Воно сіяло вдалині.

Коли нарешті вийшли з ночі,
Стрічок у косах не було.
Задумано дивились очі,
Волосся сиво зацвіло.

ЛИПНЕВЄ

Мені подобається літо
З великим сонцем і з дощем,
Що лиш почнеться, день тече
На голови щасливих діток.

А блискавок нічні балети
Під музику старих громів...
Якби в той звук, якби в ті злети,
Дивився б так і зацікавлений.

Або затишшя світанкове.
Мовчить ріка, як на струні.
Маленькі риби сплять на дні.

Деся вдалині дзвенять підкови.
А день, як голуб, волошковий
Воркує на твоїм вікні.

* * * * *

Був літній надвечірній час.
Птах, спритно обманувши нас,

Зробив у небі напівколо
І полетів на суходоли.

...Рушницю хтось там заряджав,
Комусь ялинник заважав...

Птах у блакить пірнав... Красиво!
Творилося маленьке диво,

І помахи тремтливих крил
Мов підіймали небосхил.

Світилася голівка чорна.
Мить незабутня, неповторна.

А хтось рушницю заряджав!..

* * * * *

Вечір. Спалах зорі.
Золота долина.
Перехрестя доріг.
Молода калина.

Молода, молода,
А вже болі чує:
Вдень сама вироста
І сама ночує.

Хтось пішов на зорі,
Хтось підняв хустину.
Перехрестя доріг.
Молода калина.

* * * * *

Березнева довга ніч,
Світ у талих водах.
Не дає зімкнути віч
Нестійка погода.

За стіною сплять сини —
Юні соколята.
Десь летить крізь віщі сні
Доля їх крилата.

Сплять сини, дружина спить,
Половина ночі.
За вікном зоря тремтить.
Задивились очі.

Що в цьому світі нас обох
Зближує, єднає?
Мовчазний наш діалог
Досвіток вінчає.

* * * * *

Весна, а смуток не минув,
Хоча довкола стільки світла,
Здається, вся земля розквітла
І вітер кличе вдалину.

Там ніжна лагідна блакить,
Цілюща тиша світанкова,
І тільки зірка барвінкова
Над рівним обрієм тремтить.

І там в зеленому краю,
Де на сто гін нема нікого,
Крім сонця — бога мовчазного,
Відкрию таїну свою.

Душею ти прийми мене,
Хай освятяться наші мрії,
І спільна дума нас зігріє,
Можливо, смуток промине.

ВІДХИЛЯЮ ГІЛКУ ВИШНІ

Знову серце заболіло,
Защеміло, запекло.
Все підгір'я забіліло —
Цвітом вкрилося село.

Майорить весна тендітна,
Оживає все при ній.
Цвіт такий, як того квітня,
Мов спинивсь морський прибій.

Тільки важко йти у тиші.
Раптом легіт перейма.
Відхиляю гілку вишні,
Як колись. Тебе нема,

У СВІТЛИЦІ

Вже осінь, та світло ллється
Крізь вікна, густе, як мед.
Світлиця моя сміється,
Радіє кожен предмет.

Старі рушники розквітли,
Розстелює промінь сувій.
Святкує осіннє світло
У давній світлиці моїй.

ВОГОНЬ ОСЕНІ

Жовте поле, жовтий квіт,
Жовті коси, жовтий світ.
Жовта пролягла у даль стежина,
Біля неї ти — немов стеблина.

Багряніє сонце з гір,
Мов рубін, кленовий бір,
І калина світиться червона.
Під гарячим листям — повні грона.

* * * * *

Де брнутькувалось пагіння,
Голе гілляччя стирчить.
Щулиться днина осіння,
В сірім тумані мовчить.

Там, де вгиналися гони,
Стигне колюча стерня.
І підставляє колони
Ліс для грудневого дня.

БЛАГОВІСТЬ

Вийшов я за місто вранці.
На траву туман приліг,
У задуманій мовчанці —
Березневий переліг.

Сонце просторінь розкрило,
Впали стіни срібних шат.
На прозорі дужі крила
Вітер взяв малих пташат

І поніс до небокраю
Понад гонами полів,
Де блакити звеселяє
Чистий жайворонка спів.

— Добрий день! — сказав я світу. —
Золота твоя пора.

— Добрий день! — почув з зеніту
І побачив там орла.

— Добрий день! — сказав тополі. —
Нині незрівнянна ти,
На блакитнім видноколі
Задивилась у світи.

— Добрий день! — сказав я жінці,
Що ішла мені навстріч. —
Гарна ти в такому віці. —
І відчув жарінь із віч.

Я хотів спитати в тебе,
Як тобі, такій малій,
Під таким великим небом,
На такій важкій землі?

Як тобі, такій тендітній,
В цьому безмірі світів?..
Усміх лагідний, привітний
Найщиріше відповів.

— Добрий день! — терпка вимова
Душу сповнила мою.
Гречно дякую за слово
І за впевненість твою,

Що живеш на білім світі —
Горда, ніжна і проста.
Хай тобі незгасно світить
Наша віра і мета.

РІЧКА

Хто для тебе я, маленька річко?
Смертний і звичайний чоловік.
Вічна ти, хоча і невеличка,
Ти сестра великих гордих рік.

Ніжать береги твої зелені
Прорости невикосених трав.
Там смерічки, як малі олені,
А смерека — мати їх стара.

Все, що біля тебе вкоренилось,
Висі верховіттями сягне.
Тут колись і серце народилось,
Впізнаєш, сусідонько, мене?

Десь на тому березі в долині
Думу колисали комиші...
І не просто так прийшов я нині,—
Незбагнено, річко, на душі.

Кращі ліки — це твоя бурунність,
Плин до сестер — повноводних рік,
Хоч не можеш повернути юність,
Владна ти продовжити мій вік.

БІЛИЙ БЕРЕЗЕНЬ

Третій тиждень надворі весна,
Дев'ятнадцяте березня, ранок,
Повні хвилі проносить Десна
Під блакитний дніпровський серпанок.

Дивина тільки — впали сніги
На світанку раптово, нівроку,
В білих шатах круті береги,
Кажуть, буде врожай цього року.

Жаль дерев і голодних птахів,
Задивились сумні в далеч сизу,
Прилетіли із теплих країв,
Не чекали такого сюрпризу.

Вибачається березень сам,—
Хто міг знать, пробивалися трави.
Зупинились за річкою там
Вже запрошені квітень і травень.

ВЕСНЯНІ РЯДКИ

Ніби нічого не сталося,
Просто вернулась весна.
Хвалиться юна сосна:
«Як мені солодко спалось!»

Тішиться річка: «А я
Мов народилася знову.
Я упізнала діброву,
Це ж бо долина моя...»

Лози шепочуть: «Нарешті
Листя дістанеться нам».
Твердять шпаки ластівкам:
«Ми прилетіли найперші!»

Люди ідуть у поля
Нивам старим помагати.
Небо розставило шати,
Мліє під сонцем земля.

Манить когось далина
Ген, звідки сонце здійнялось.
Ніби нічого не сталося,
Просто вернулась весна.

ВИТОКИ

Ніхто мене з дороги не зіб'є
І не заманить на легкі стежини,
Бо серце із джерел родинних п'є,
Що витікають з-під кущів калини.

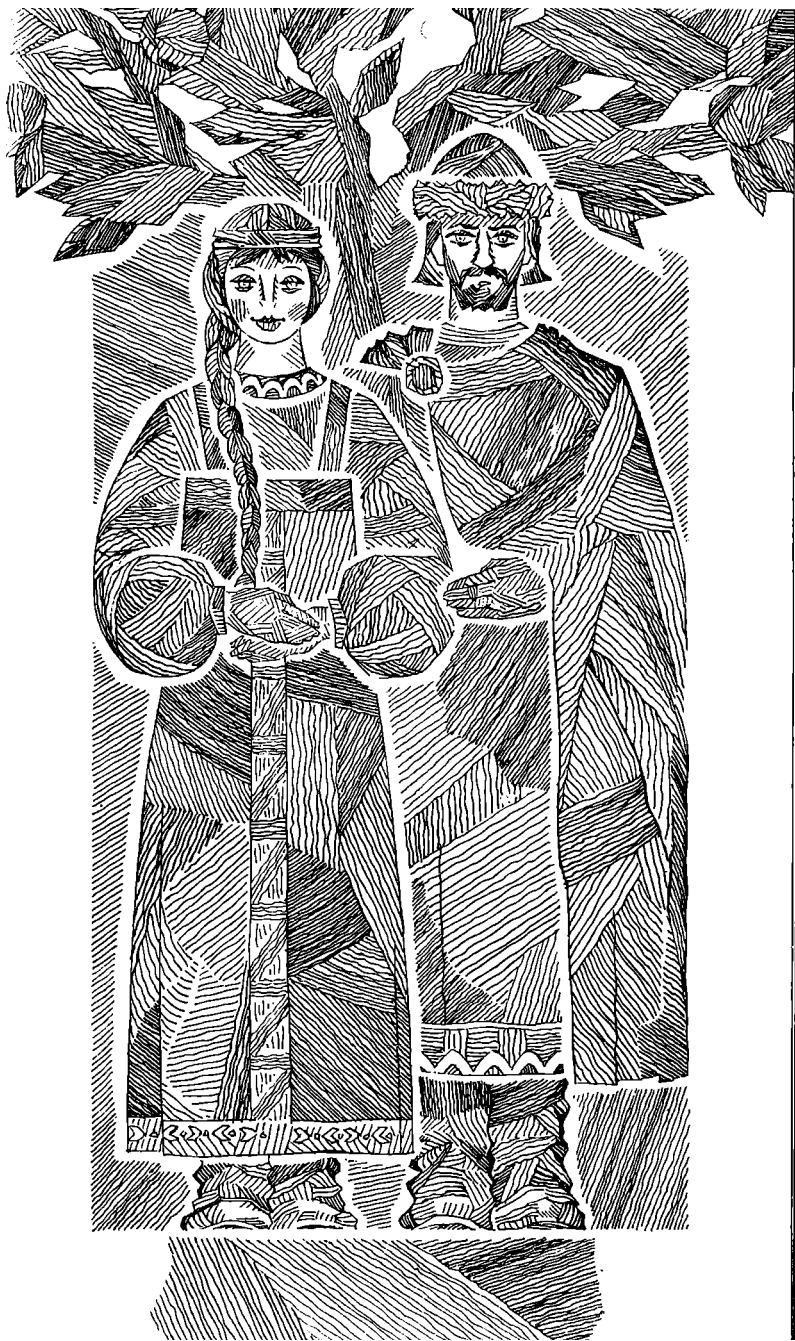
Там найсолодша дзвонкова вода,
До неї припадаю я щорання.
Лунатиму, як пісня молода,
Що народилась на світанку травня.

1500-річчю міста Києва

Історична поема

ДІЙОВІ ОСОБИ

Малуша, ключниця княгині Ольги.

Святослав, князь київський.

Ольга, княгиня київська.

Бождан, воєвода.

Добриня, гридень, брат Малуші.

Олелько, гридень, друг Добрині.

Рикита, боярин.

Чорновус, боярин.

Пронь, виночерпій, чарівник.

Радко, літописець.

Івор, тіун.

Калина, *Праскеда*, служниці княгині.

Вістун.

Тіуни, бояри, огнищани, ремісники, дружинники, гридні.

Діється у Києві та в селі Роставиці у 956—957 рр.

Володимирь бо бѣ от Малуши,
милостьницѣ Ольжини, сестра же бѣ Добрини,
отець же бѣ има Малько Любчанинь.
«Повість минулих літ»

ЧАСТИНА ПЕРША

I

*На зеленій галявині біля Дніпра
танцює молодь. За деревами на горі
видно бокову стіну княжого терема.
На передньому плані — Радко,
Пронь і Бождан.*

Радко

Не віриться, що ніч уже минає.

Бождан

Не ніч, а чародійниця.

Пронь

Авжеж!

Радко

Все небо ясні зорі прикрашали,
Великі і найменші так сіяли,
Неначе там було велике свято...

Пронь

Слова твої натхненні, літописцю,
Але насправді так воно і є.
Сьогодні бог Купайло народився,
Це свято для богів і для людей.

Бождан

Й тобі пора вже, мабуть, описати,
Як славно веселилися кияни,
Як юнаки і юнки танцювали,
Вогні палали аж під Оболонню

І славилась любов. Та тільки жаль,
Що це не бачила княгиня Ольга.
Нудьгує десь вона у Цареградї
І вислуховує васїлевса нудного,
Який про мир все любить говорити,
Хоч зазіхає вже давно на Русь...
Коли вона повернеться додому,
Захоче знати все, що відбувалось
У городі її, тож, літописцю,
Все напиши, що бачив і що чув,
І про Купайла, ті нічні гуляння...
Щоб наша найясніша прочитала
І втішилась...

Пронь

Та тільки не забудь
Про князя Святослава написати...

Бождан

Що правив він по-отчому покону,
Обороняв кордони. Печенігів
Прогнав у степ...

Пронь

Та не лише про це.

Радко

На що ти натякаєш, чарівниче?
Кажи, що думаєш, я поміркую,
Що записати, а про що й забути.

Пронь

Ха-ха! Про це не можна не писати.
Минула ніч була така жагуча.
Єднались душі, і серця палали.

Бождан

Кажи ясніше...

Пронь

У вогні солодкім
Бажав згоріти кожен молодик.

Бождан

А князь? Ти бачив князя Святослава
Між воями і смердами простими?
Кажи, чого мовчиш?

Пронь

О воєводо!

Я чарівник і все на світі знаю,
Але про князя я сказати не можу.
Я бачив те, що бачили всі люди:
Летіла біля річки ніжна юнка,
Як сарна, молоденька, легкокрила,
Її стрункий юнак наздоганяв...
В гущавині край берега спинились.

Бождан

А далі що?

Пронь

Не знаю, я не бачив.

Бождан

Навіщо ж ти цю мову починаєш?
Відповідай скоріш, ти бачив князя,
Переодягнутого у простого гридня?

Пронь

Я добре знаю, що тебе, Бождане,
Найбільш хвилює доля Святослава,
Ти обіцяв ще Ігореві-князю,
Що сином його будеш дорожити,
Навчиш нелегкого мистецтва бою,
Долати всякі труднощі в походах
І берегти, немов зіницю ока,
Русь неозору — Київську державу,

І що ж, тобі вдалось зробить немало.
Син Ігоря став лицарем достойним —
Ніхто його не зміг ще подолати.
А печеніги, ляхи і хозари
Вже добре знають силу Святослава.
Мені відома й інша твоя клятва
Княгині Ользі, що в її відсутність
Ти будеш помагати її сину
Дотримувати скрізь старих поконів,
Од змовників його оберігати,
Застерігати від кроків необачних...
Чи ти дотримав клятви, воєводо?

Бождан

Не ти суддя, і не перед тобою
Мені складати звіт... Скажи напевно,
Ти бачив князя тут, між молодими?

Пронь

Не бачив і не чув...

Радко

Та він, Бождане,
Химерний чоловік, тож не дивуйся.
Мабуть, перекинув чималу квартиру,
А там примарилось...

Бождан

Ні, літописцю.
В його словах є щось таке від біса.
Він знає справді все, але боїться...

Пронь

Нічого не боюся, тільки хочу,
Щоб ти у світлій книзі для нащадків
Писав єдину правду... Тільки правду.

Радко

Ти не турбуйся, то моя гризота.

Бождан

Сказав би краще, що тебе питають.
Хто та дівиця, із якого роду?
Дочка боярина чи воеводи?

Пронь

Хіба лише у них є те солодке,
Що може навіть князя приманути?
Буває і в простих красуня гожа...

Бождан

Що це за натяк? Може, ти насправді
Сьогодні зайве випив, чарівниче?
Я змушу тебе правду розказати!
Радко, клич варту...

Радко

Не потрібно варту.
Давай самі розберемось, Бождане.
Наш чарівник у настрої прекраснім.
Він був на святі, де вогні палали,
Пісні лунали, шаленіли танці,
Вінки пливли, а в молодих серцях
Творилось диво. І чарівникові,
Який до всього цього мав причетність,
Нелегко розпрощатися із святом.
Що, правда?

Пронь

Може, так, а може, й ні.
Я чарівник і все на світі знаю,
Хоч не все бачив і не все я чув.
А ти повинен правду написати,
Щоб нам нащадки вірили колись.

Радко

Ти хочеш, щоб про тебе теж згадати?

Пронь

Було б мені приємно, не втаю.
Хто у наш час відмовиться від слави?..
Я чарівник і все на світі знаю...

Бождан

Розкажеш ти чи ні про Святослава?..

Пронь

Я все сказав, а він нехай напише
Слова, яких я вимовить не можу.
Ха-ха! Ха-ха! Мені пора додому.

Бождан

Ну, почекай!

Пронь

Ха-ха! Ха-ха! Прощайте!

Ч а р і в н и к п о с п і х о м в и х о д и т ь .

Бождан

Ой блудослов! Що він хотів сказати?
Порозпускались ці чарівники.
Говорять, що захочуть...

Радко

Воєводо,
А може, Перунові так потрібно
І Хорсу, Дідо, Тору і Купайлу?..
Нехай собі іде, а нам з тобою
Своє робити. День уже почався.

Бождан

І що ж ти написав у своїй книзі?
Чи все там до ладу?

Радко

Не сумнівайся.

*Бождан хоче заглянути у книгу,
але Радко закриває її.*

Я правду написав, єдину правду.

Бождан

Ну що ж, Радко, я теж не проти
правди.

II

*У стравниці княжого терему. Ма-
луша і Святослав.*

Святослав

Малушо, добрий вечір!

Малуша

Святославе!..

А я вже думала, що не прийдеш.

Святослав

Чому? Я стільки днів тебе не бачив.

А ти...

Малуша

Що я?

Святослав

Ти ще гарніша стала.

Намучився без тебе у лісах.

Щоночі снилася мені, кохана.

(Пригортає її, цілує).

Один і той же сон: вогні Купайла,
А ми на протилежних берегах,
Ріка між нами. Твій вінок на хвилях.
Стою, чекаю, а його відносить.
Пливу за ним—і наздогнать не можу.
Пливу, пливу, вже й берега не видно,
Лиш голос чую твій... На тім кінчався
Цей дивний сон... Та що мені із нього?
Ти знов зі мною! Усміхнись, Малушо...

Малуша

Не можу, князю. Стало мені страшно.

Святослав

Це тільки сон, Малушо. А насправді...

Малуша

Це віщий сон, і нам не бути разом.

Святослав

Малушо, я вернувся з полювання
Натомлений, промерзлий і голодний.
А як свого ти князя зустрічаєш?

Малуша

Ой, справді, що зі мною? Вибач,
любий.

Я зараз все для тебе приготую.

Святослав

Налий вина.

Малуша

Ромейського?

Святослав

Будь ласка.

Малуша наливає келих, подає Святославу.

Малуша

Пробач мені, що так тебе стрічаю.

Святослав

Що ж, за твоє здоров'я і твій настрій.
Запам'ятай, ти набагато краща,
Коли в очах твоїх сіяє радість.
Тоді ти незрівнянна. Щось магічне
З'являється в тобі, чарує, манить,
І хочеться з тобою вічно бути,
І милуватися, і розмовляти...

Малуша

Не треба, князю. Це лише омана.
Таких дівчат у Києві немало,
І в кожній своя краса...

Святослав

Малушо!

Я князь, і в тому теж мені видніше.
Кажу тобі лиш те, що серце мовить:
На цій землі від Сяну і до Дону,
На берегах Славути зеленавих
Ти найгарніша, і тому потвердить
Перун — наш бог. Ну, усміхнись,

Малушо!

Малуша

Ой князю, ти сьогодні як ніколи.
Ласкавими і ніжними словами
Мене, неначе квітами, обсіпав.

Святослав

Ти знаєш, що для мене твоя радість.
Тоді я дужий, не боюсь нікого,
Всіх ворогів Русі здолати можу.
Тебе я хочу бачити такою.

Малуша

Коханий Святославе!.. Любий князю,
Недовго залишилось нам радіти.

Святослав

І знову тінь лице твоє накрила.
Що сталося з тобою?

Малуша

Я боюся.

О Святославе...

Святослав

Що ж тебе лякає?
Скажи мені нарешті, в чім причина

І настрою поганого, і страху?
Волостелин я тут, а воля князя
Відразу буде здійснена.

Малуша

Я знаю,
Ти князь, твої закони і покони
Виконуються всюди і відразу,
Та нині або завтра з Цареграда
У Київ повертається княгиня.

Святослав

То й що? Ти, може, матері злякалась?
Ти завше їй подобалась, Малушо.
Вона ж тебе взяла у двір, на Гору,
Бджолинкою невтомною назвала.

Малуша

Довіку буду дякувать княгині.
Вона мені як мати. Я від неї
Докірливого слова ще не чула,
А тільки похвалу. І все ж боюся.
Уся Гора, бояри, воеводи,
Напевне, знають...

Святослав

І нехай, Малушо.

Малуша

Облесні, язикаті їхні жони
Розкажуть все княгині...

Святослав

Не журися.
Княгиня мене любить. Цього досить,
І зробить вона все, як я захочу.

Малуша

І приведе ромейську королівну
Чи цісарівну.

Святослав

Справді, ти наївна.
Поїхала княгиня до Царграда,
Щоб з Костянтином лад і мир укласти.

Малуша

Той мир скріпити треба буде шлюбом
Між її сином і його дочкою.

Святослав

Малушо, я на тебе вже сердитий.

*Із коридора терема чути збуджені голоси,
тупіт чобіт. Входять княгиня О л ь г а,
б о я р и, в о є в о д и, с в я щ е н и к,
г о с т і з У г р і в.*

Ольга

Малушо, добрий вечір! О, нарешті
Кінець дорозі. Ми у себе вдома.

Малуша

З приїздом вас, княгине.

(Цілує їй руку).

Ольга

Святославе!
Ти при здоров'ї, бачу, сину мій.

Святослав

Княгине, ми тебе вже зачекались.
(Чоломкаюгься).

Все думали: повернеш до морозів.
Мабуть, гостинно там тебе приймали
Чи довелось затриматись в дорозі?

Ольга

Всього було, та головне — ми вдома.
Тут все своє: земля, вода і люди,
Дерева, терем, сніг — усе своє.

(До гостей).

Проходьте, гості, далі до світлиці.

Бояри і гості виходять.

А як держава наша, Святославе?
Які новини в Київській Русі?

Святослав

Княгине, зараз мир і лад в державі.
Із півдня підкрадались печеніги,
Хотіли навіть Київ захопити,
Та ми зібрали воїв дві дружини,
На герць їх викликали і розбили.

Ольга

Ти був поранений — рука у шрамі...

Святослав

Вже зажило. Тепер міцніша буде.

Входить Бождан.

Бождан

Уклін тобі, володарко велика!
Якби знаття, що ти приїдеш нині,
Усі кияни вийшли б зустрічати.

Ольга

Навіщо? Я вертаюсь не з походу,
Не з перемогою. Й надворі темно.

Бождан

Нехай і ніч, а все ж твоя поява,
Та ще й з гістьми шановними із Угрів,
Для нас усіх є радість превелика.

Ольга

Ти краще розкажи мені, Бождане,
Як не встеріг у битві Святослава?

Святослав

Княгине, тут вини його немає:
Я сам хотів перемогти у герці.

Ольга

Хвалю тебе за вміння і хоробрість,
Та заспокоїтися я не можу,
Бо чорна смерть висіла над тобою.
Надалі, княжичу, будь обережний.

Святослав

Не треба, мамо, так уболівати.
Щоб стати спритним і непереможним,
Я мушу знати таємниці бою.

Ольга

Що ж, нехай бог тебе оберігає...

(Підходить до Малуші).

А ти, Малушо, як тут працювала?
Як доглядала челядь, Святослава?..

Малуша

Княгинє, моя матінко ласкава,
Сповняла я всі ваші заповіді.
Свою роботу оцінить не можу.

Святослав

Малуша все прекрасно готувала
І заслужила похвалу найвищу.

Праскеда

Лише солодкого було багато.

Ольга

Це новина! Малушо, ти забула,
Що Святослав солодкого не любить?

Малуша

Княгинє, то Праскеда так жартує.

Святослав

(Праскеді).

Що, язика не можеш прикусити?
Чи допомогти тобі?

Праскеда

Не буду більше.

Ольга

Пожартували трохи — і доволі.
Стомилась я і хочу відпочити.

III

*Світлиця, що поряд із стравницею.
Ольга і Святослав.*

Ольга

От я і відпочила. Ще не встигла
Розглянутися у своїй світлиці,
Як на порозі то одна, то друга.
Всі вуха вже мені проторохтіли...
Це правда, Святославе?

Святослав

Так, княгине.

Ольга

Ти навіть не цікавишся, мій сину,
Про що тебе запитую...

Святослав

Княгине,

Жінки на те й жінки, щоб знати все.

Ольга

Та я опам'ятатися не можу.
Ще в Цареграді я передчувала,
Що тут не так щось діється. О боже!

Святослав

Це радість для Малуші і для мене.

Ольга

Не називай ім'я її в цім домі.

Святослав

Але воно для мене найдорожче.
Малушу я кохаю і довіку
Її ім'я у серці берегтиму.

Ольга

Що ти накоїв, нерозумний сину?
Як міг так легковажити собою?
Ти князь, тобі довірена держава...

Святослав

Нічим не завинив я перед Руссю.
Обороняв її од печенігів
І докір твій не можу зрозуміти.
Я князь, я маю право на кохання,
Як кожен смерд, і гридень, і робочич.

Ольга

Не маєш права. Ти глава держави
Й повинен думати лише про неї.
Це племена і землі неозорі,
Якими тобі правити потрібно,
Це вороги і друзі на кордонах...

Святослав

Я все це дуже добре розумію,
Але збагнуть єдиного не можу:
З коханою князь Ігор одружився,
А син його на це не має права?

Ольга

Князь Ігор одружився по любові
І взяв жону не із простого роду,
Князівна буде і твоя дружина.

Святослав

Ти хочеш визначати мою долю?

Ольга

Не хочу, сину мій, а визначаю.
Я твоя мати, я тут господиня.
Бояри, тіуни і воєводи
Найперше йдуть до мене із поклоном.
Я домовлялася у Царєграді
Про мир між Візантією і Руссю.
А мир найкраще закріпити шлюбом.
У Костянтина є дочка-царівна,
Просила я віддати її за тебе,
Але василевс нам відмовив, сину...

Святослав

Навіщо так принижуватись, мамо?
Якийсь василевс, хай і з Візантії,
Вважатиме, що став од тебе вище.

Ольга

Не тільки він, а весь Константинополь,
І цьому дивуватися не треба.
Вони ж бо християни і не хочуть
Ріднитися з язичницькою Руссю...

Святослав

Нам не потрібне їхнє християнство,
У нас свої боги, свої покони.
А з тим василевсом я ще зустрінусь,
Приб'ю щита на царєградській брамі.

Ольга

Щоб це здійснити, князю, треба сили,
Кріпити Русь, збирати землі, друзів.
За Сяном ляхи, на Дунаї угри,
Не слід із ними нам ворогувати.
От я і привезла із Естергома
Князівну молоду тобі у жони...

Святослав

Я вибрав сам собі жону Малушу.
У нас дитина буде...

Ольга

Святославе,
Ми поговоримо про це пізніше,
А зараз у світлиці нас чекають.
І дуже прошу я тебе, як сина,
Погамувати пристрасті і сісти
Біля князівни. Я прийду пізніше.
*Святослав різко повертається і
виходить.*

IV

*У стравниці.
Малуша і Добриня.*

Малуша

О мамо! Як тебе не вистачає.
Ти чайкою скоріш лети до мене,
Порадиш, як твоїй єдиній доні
На світі далі бути... О матусю!
Ніколи не було мені так важко.
Я хочу повернутися додому...
Там тиша і довкола добрі люди,
Ніхто не осміє, не покепкує
І не зневажить, там усі ми рівні...
Візьми мене, матусю, із собою.
Я вам допомагатиму у полі,
Ходитиму із татом на рибалку,
А вечорами буду вам співати.
Візьміть мене...

Добриня

Сестрице, що з тобою?

Малуша

Нічого, так подумала про маму.

Добриня

Не плач. Сльозами вже не допоможеш.

Малуша

Ой братику Добрине, що ж то буде?

Добриня

Що дасть Перун, те й буде, не журися.
Князеві Святославу полюбиласть —
Це щастя, рідна сестронько. Ой щастя!
Он скільки тих бояринь, та на жодну
Не зважив він, до тебе пригорнувся.
Тепер у вас народиться дитина.

Малуша

Ой не нагадуй, я чогось боюся.

Добриня

Дурненька, не боятись тобі треба —
Гордитися. Якщо народиш хлопця,
То значить — князя. Ти, моя
сестричко,
Народиш князя, київського князя!

Малуша

Не буде цього, братику, не буде.
Вкоротять мені віку, от побачиш.

Добриня

Все буде так, як скаже Святослав.
Й княгиня тебе любить, наче доню.
Як радісно з тобою привіталась,
Коли зайшла у терем. Я все бачив.

Малуша

Вона тоді нічого ще не знала,
А потім та Праскеда і Калина
Розповіли усе і про дитину...

Добриня

Нехай, на те вони і поплентухи,
Щоб обмовляти, а княгиня Ольга
Усе розумно зробить, от побачиш.

Входить П р о н ь.

Пронь

Чого ж ти забарилася, Малушо?
Вина я їм наніс уже доволі,
А от закуски...

Малуша

Хай Праскеда носить.
Скажи Калині, щоб допомагала,
А я не можу—брат прийшов до мене.

Пронь

Добрине, міг би ти зайти пізніше.

Добриня

Налив би херсонеського із чару,
І не було б між нами суперечки.

Пронь наливає вино у дві чари.

Добриня

Отак повинно бути поміж нами.
За що ж ми вип'ємо? Кажі-но, Проню.

Пронь

За молоду князівну з Естергома.

Добриня

Чого це я за неї маю пити?
Не знав її, та і не хочу знати.

Пронь

То за Малушу.

Добриня

За Малушу вип'ю.
За тебе, сестро, за щасливу долю.
*Пронь забирає чари, йде до світлиці.
Із коридора входить Ольга.*

Ольга

Добрине, ти залиш нас на хвилину.

Добриня

Вклоняюся тобі, волостелинко.

(Виходить).

Ольга

Ким ти була, коли прийшла у Київ?

Малуша

У Любечі жила я із батьками...

Ольга

І як тебе зустріли тут?

Малуша

Княгине,

Зустріли мене добре і привітно,

Дали роботу, їжу, гарний одяг.

Княгине, я довіку буду вдячна

За вашу ласку, щедрість і

прихильність.

Ольга

Навіщо ти зневажила ту ласку?

Малуша

Княгине моя добра і ласкава...

*Заходять П р а с к е д а і К а л и н а ,
беруть тарелі із м'ясом.*

Ольга

Ідіть собі, дівчата, до світлиці,

Там за гістьми пильніше доглядайте.

П р а с к е д а і К а л и н а виходять.

Малуша

Княгине, ви для мене — наче мама.

Ольга

Ну, досить.

Малуша

Пожалійте, я благаю!

Ольга

Чого це ти? Не повзай на колінах,
Ніхто тебе не думає вбивати...

Малуша

Боюся не за себе, за дитину.

Ольга

Ти молода, розумна і вродлива,
Могла б іще подівувати трохи.
Дитиною заводитися рано.
Навіщо свою молодість губити?

Із коридора входить П р о н ь.

Пронь

Княгинє, в мене все уже готове.

Ольга

Ось лікар-чарівник, він допоможе
Позбутися... Сама ще як дитина.

Пронь

На, випий, дочко, легше тобі стане.

Малуша

Ні, ні! Не можу я цього прийняти.

Пронь

Не бійся, ти не перша й не остання.

*Малуша вибиває чашку із рук
Проня.*

Малуша

Дитя моє... Мені вже краще вмерти
Разом із ним. Не згоджуся нізащо.

Ольга

Залиш нас, чарівниче.

П р о н ь виходить.

Малуша

О княгине,
Якщо я вам немила, відпустіте.
Я повернусь до Любеча, додому,
Там батько мій, і мати, і родина,
Там і дитина житиме зі мною.

Ольга

А де ж твої батьки живуть? У хижі
Чи у землянці?

Малуша

В хижі дерев'яній...

Ольга

Там, певно, як у лігві?

Малуша

Ні, в нас чисто.
Матуся наша справна господиня.
Вона й узори вмів вишивати,
Її вся любецька громада знає.

Ольга

Усе це добре, але там для тебе
Життя не буде. Всі тебе знеславлять.
Дитину теж ніхто не пожаліє,
І хто захоче — буде кепкувати...

Малуша

То як же мені бути? О Перуне!

Ольга

Іди в світлицю, помагай дівчатам,
А я подумаю. Іди, Малушо...

Малуша кланяється і відходить.
Ольга стоїть непорушно, заглиблена
у роздуми.

V

У світлиці.
Святослав і Малуша.

Святослав

Малушо, я давно тебе шукаю.
Ти уникаєш зустрічі зі мною?

Малуша

За теремом була я між деревами,
Там тихо і усе снігами вкрито,
Не видно, де закінчуються схили,
Де мають починатися обриви...
Здалось мені, що я така маленька,
Як та сніжинка, що живе секунди,
Але радіє летові своєму,
Хоч знає, що повинна скоро впасти.
Я думала про тебе, що ніколи
Не зможемо побачитись з тобою.

Святослав

Пробач мені, Малушо, та не міг я...
Княгиня побувала в Візантії,
Там стала християнкою і хоче
В нас на Русі робити переміни.
Вже не сподобався їй княжий терем,
І церкву християнську на Подолі
Надумала цим літом будувати.
Бояри супротивляться, не хочуть,
Бо віра та заморська, візантійська,
Вже нашій вірі наступа на горло...
Все радиться зі мною, як то краще
Вчинити, щоб нікого не образить,
Але щоб вийшло за її бажанням.
Майстри прийшли древлянські,
починають
Перебудову міста, але знаєш:
Я воїн, мандрівник, люблю свободу
І мріями давно уже в поході...

Малуша

А що зі мною буде, Святославе?

Святослав

Ти тільки не хвилюйся. Чуєш, мила?

Малуша

А як же можу бути я спокійна?
Живу, немов у клітці, і не знаю,
Коли уб'ють, утоплять чи отруять?

Святослав

Малушо, дорога, опам'ятайся!
З тобою я, твій князь. Чого ж боятись?
Невже б я допустив, щоб якась погань
На тебе зазіхнула... Я ж тут поряд.
Всі вартові — мої надійні клопці.
Тож не турбуйся, не журись, кохана.

Малуша

Послухала тебе, і легше стало,
А то живу й не знаю, що зі мною,
І дня від ночі вже не відрізняю.
Усе, немов у сні, перемішалось.
Дивлюся у вікно, там сніговиця
Вкриває дерева, будинки, гори,
А люди поспішають, поспішають,
У кожного якісь свої турботи,
І всім на світі байдуже до мене.
Лише Добриня, брат мій найдорожчий,
Навідається і відверне смуток,
І віру в тебе, що згасати стала,
Він оживив у серці добрим словом...
Вже стільки днів отут тебе чекаю.
До всіх богів молитвами зверталась,
А ти немов забув. О Святославе!
Не вірила, що ти прийдеш до мене.
Добриня став мені виповідати:

«Дурненька, ти іще не знаєш князя,
Та він ніколи не порушить слова.
Якщо сказав, ніколи не розлюбить...»

(Цілюються).

І ти прийшов. Не віряться, мій князю.
Невже стоїш переді мною, милий?..
Душа твоя з моєю поєдналась,
І не розлучить нас тепер ніхто...
Що я кажу, дурненька, що зі мною?
А ти мовчиш... Пробач мені, пробач.

Святослав

Мовчу, бо слухаю тебе, Малушо,
Бо згоден я з усім, що ти говориш,
І люблю так дивитись в твої очі —
Яка ж у них манлива глибина.

(Цілюються).

Малуша

Сюди ідуть.

Святослав

Так пізно? Це княгиня.
Прощай, Малушо. Завтра я прийду.

Малуша

Ой, страшно як! Це йде моя погибель.
Побудь зі мною, і тоді вона
Залишить нас у спокої...

Святослав

Не бійся,
У неї був сьогодні гарний настрій,
І, може, вона хоче розмовляти
Лише з тобою. Ну, прощай, до завтра.

Святослав виходить.

Невдовзі з'являється Ольга.

Ольга

Ти ще не спиш? Пора б уже й спочити.

Малуша

Княгинє, я заснула би навiки,
Та думи не дають.

Ольга

Ти молода —
I душу собі нiчого сушити,
Нехай цвiте, мов квітка навеснi...

Малуша

Я вдячна вам, княгинє, за
прихильнiсть
I добре слово.

Ольга

Та розумна будь,
Не пiддавайся настроєвi серця,
А розуму послухай, i довiку
Ти житимеш в достатку i щасливо.
В твої лiта не можна сумувати.

Малуша

Якби могла, я б тiльки усмiхалась,
Всiм дарувала радiсть i веселiсть.

Ольга

Навiщо всiм? Достатньо й одному,
Хоча б Микулi — гридню молодому...

Малуша

Не знаю я його й не хочу знати.
В моєму серцi княжич Святослав...

Ольга

Микулi ти приглянулась давненько,
Вiн сильний, хоч не дуже-то
вродливий, —
Та нащо врода мужевi? Умiв би
Робити справно чоловiче дiло...

Малуша

Княгинє дорогєнька, пожалїйте...

Ольга

Я виділю вам землю, пасовище
І лісу трохи, от і заживете.

Малуша

Княгинє, я не винна. Пожалїйте...

Ольга

Він згоден тебе взяти і такою...
Впиратися не слід, богів не прогніви,
А там народяться і ваші діти.

Малуша

Княгинє, не губить моєї долі.
Я буду вірна тільки Святославу...

Ольга

Забудь його! Він князь, а ти... Отямся.
У Святослава є жона — князівна.
Задовго розмовляю я з тобою.
Тож завтра із Микулою в дорогу!..

Малуша

Не хочу я з Микулою, княгинє.

Ольга

Не підкоряєшся моему слову?
Ти знаєш, хто з тобою розмовляє?!.

Малуша

Я знаю, знаю все, але не можу.

Ольга

О, ти невдячна! Я тебе з болота,
З брудної твані витягла до світла,
А ти мені наважилась перечить?

Малуша

Не можу я, княгинє, я — людина.

Ольга

Вона — людина... Ні, ти... Ти — рабиня!
І зробиш, як наkáжу я — княгиня.
Рабиною залишишся довіку.

Малуша

О ні, княгине, я ще не рабиня!
Мене в полон не взято ворогами,
Не кинуто під ноги князю, хану,
Нікому я у світі не належу.
Я вільна.

Ольга

Сперечаєшся зі мною?!
Тебе я знищу за таке зухвальство!

Малуша

Я вільна.

Ольга

Ні, не вільна ти, рабиня!
Моя рабиня ти була і будеш,
Як всі оті із любецького краю,
Що по лісах живуть, немов ведмеді.
Усі оті, що вбили мого мужа,
Я ж їм за це віддячила сповна.
Одних побила, інші на колінах
Просили їм життя подарувати.
То хто ж вони по тім? Мої раби!
Батьки твої, і брат, і ти — усі раби!
Я думала, що ти це розумієш
І вірно нам служитимеш... Невдячна.

Малуша

Мене, як вас, тут люди народили,
І подарована, як вам, оця земля,
І чисті води, і ліси, і гори,
І небо, сонце... Ми усі тут вільні!

Ольга

А ти з насіння того бунтівного,
З якого на Русі зростає смута.
Ти з ворогів моїх, тому й загинеш!

Малуша

Ви можете мене життя позбавить,
Але зробить рабиною — ніколи!
Я не рабиня! Я... я теж княгиня,
Бо я нікому в світі не належу,
Бо, як і ви, я теж народжу князя!

Ольга

Ти не народиш, ти до ранку згинеш!

Малуша

Народжу! Він в мені вже проростає,
Він вже живий, зі мною розмовляє,
Розказує, яким він буде князем,
Як буде княжити в своєму краї —
По древньому покону, справедливо.
І освятиться Київська держава
Добром і миром, тихою годиною,
І радість осіє людські душі,
І стане на Русі привільно жити.
Його ім'я лунатиме над світом.
Ви не вб'єте його — свого нащадка.

Ольга

Йди геть з-перед очей моїх! Гей,
варта!

*М а л у ш а виходить. По хвилі з'являються двоє
г р и д н і в і Б о ж д а н.*

Бождан

Що сталося, княгине?

Ольга

Там Малуша...

Нехай собі іде. Але простежте,
Щоб терема вона не залишила.

Гриді виходять

Бождан

Тобі допомогти? Ти нездорова?

Ольга

Ні, слава богу, вистачає сили,
Щоб непокірних ставить на коліна...
Яка ж вона душею гордовита,
Хоча й з простого роду. Любечанка!
Така спроможна князя народити!

VI

*Коридор терема. Змінюється варта.
У дверях світлиці стоїть Ольга.
Із стравниці виходять Малуша,
Добриня, Олелько.*

Добриня

Усе збрала ти?

Малуша

Усе, Добрине.

Добриня

Взяла б речей побільше. Знадобляться.
Дорога неблизька, і невідомо,
Що нас чекає у селі далекім...

Малуша

Нічого нам не треба. Досить того,
Що ти зі мною будеш, милий брате.

Добриня

Мій друг Олелько теж поїде з нами.
Він серцем щирий і стрілець чудовий.

Малуша

Де Святослав? Чому його немає?
Добрине, що це діється? Де княжич?

Добриня

Можливо, у від'їзді чи на лови
Поїхав на світанні.

Добриня

Я повинна
Побачити його і все сказати.

*О л ь г а дає знак Добрині, що пора
вирушати.*

Добриня

Малушо, не потрібно хвилюватись.
Приїде княжич у село до тебе,
А зараз час в дорогу вирушати.

Малуша

Не можу я, Добрине, ще хвилину.

Добриня

Тут залишатись далі небезпечно.
*Входить Б о ж д а н. Ольга невдово-
лена.*

Бождан

Малушо, ти зібралась у дорогу?

Малуша

Так, воєводо, виїжджаю звідси.

Бождан

Далеко?

Малуша

Ой, нічого я не знаю...
А княжича не бачили, Бождане?

Бождан

Із ночі він до воїнів подався,
Пробуде там до вечора, напевне...

Малуша

Невже він знав усе й не попрощався?

Наближається Ольга.

Ольга

Бождане, тут розмова делікатна,
Тобі не слід у неї устрявати.

Бождан

Княгині, як же так, без Святослава?

Ольга

Не прогнівися тільки, воєводо,
Коли скажу, що не твоя це справа.
Нічого ти не чув тут і не бачив,
Тож далі йди собі, куди зібрався.

Бождан

Нехай же там щастить тобі, Малушо!..

Бождан вклоняється і виходить.

Ольга

Добрине, вам пора вже. Вирушайте!
За брамою на вас чекає варта,
Вона вас проведе до Роставиці,
А далі все роби, як я сказала.

(Виходить).

Малуша

Ой братику, не треба поспішати...
Допоможи мені, Перуне добрий,
Єдиний раз коханого побачить,
Єдиний раз, востаннє, на прощання.

Добриня

Доволі, сестро, нас чекає варта.

Малуша

Ой братику Добринику, ще хвильку,
А раптом він повернеться...

Добриня

Малушо,
Навіщо так ятрити бідне серце?
Усе одно твій Святослав прибуде.

Малуша

Ти хочеш мене тільки заспокоїть.

Добриня

Я брат тобі, кажу, що серце чує.

Малуша

Прощай, мій дорогий! Живи щасливо!
Нехай боги тебе оберігають
Од ворогів підступних і лукавих,
Од підлої жони, лихої слави,
Од блискавки. Прощай, о Святославе!
За ті години, що була з тобою,
За лагідні слова твоєї мови,
За непогасне сяєво кохання,
За все тобі я дякую, мій князю!
І ви, похмурі гори, теж прощайте,
І ти, ріко, будь вічно повновода.
І ви, дерева, довго зеленійте,
Ви чесні свідки нашої любові,
Прощай, великий Києве, назавше.
Хоч ти преславний, та в тобі немає
Ні радості, ні щастя, лиш омана.

Добриня

Ходімо, починає вже світати.
Прибуде він. Ходім.

Малуша

Прощай! Прощайте...

ЧАСТИНА ДРУГА

I

Світлиця. Ольга і Святослав.

Святослав

Княгинє, де Малуша?

Ольга

Святославе,

Як смієш так зі мною розмовляти?
Тобі я матір, але я й княгиня.

Святослав

Можливо, трохи я підвищив голос,
Але коли довідався нарешті,
Що ти кудись спровадила Малушу
І навіть не порадилає зі мною,
Усе в душі за мить перегоріло...

Ольга

Таким тебе не бачила ніколи —
Ти весь тремтиш. Іди і заспокойся.

Святослав

Я вимагаю... Де вона, що з нею?

Ольга

Угомонись. Жива твоя Малуша,
Нічого ще не сталося із нею.

Святослав

Та може статись?

Ольга

З нею охорона

І брат Добриня. Ти мене дивуєш.
Нєначе забуваєш, що ти княжич —
Син Ігоря великого і Ольги,

Що лиш тобі за віщим знаком бога
І Київською Руссю керувати,
І для всього народу бути батьком.

Святослав

Я знаю все і виконаю з честю,
Що бог Перун в житті мені призначив,
Та зараз же повинна ти сказати,
Куди відправила мою Малушу...

Ольга

Коханий Святославе, що з тобою?
Я дні і ночі там, у Цареграді,
Змагалася, щоб відвернути смуту,
Щоб ворогів у нас було поменше,
Ромеї ж насміхаються із русів,
Що скніють у язичеськім поганстві,
Еллінами нас досі обзивають
І не бажають з нами родичатись,
А ти собі з Малушею надумав
Тут розпочати рід князів-рабів?

Святослав

Княгинє! Чи потрібно так ганьбити
За почуття душевні, найсвятіші,
Яких, можливо, в мене вже не буде?
Хоч князем народився я на світі,
Та ця земля й Малушу народила.
Ти бачила її. Що є тут краще,
Нижніше, і добріше, і світліше?
Це найгарніша квітка, і мені
Вона сама всміхнулася так щиро,
Хоч мав я право сам її зірвати.

Ольга

Жаль, що не бачив ти квіток гарніших,
Довкола їх немало, але князю
Найперше треба думати про Русь.

Святослав

Малуша теж частиночка Русі.

Ольга

Як ніжно сказано... Ой сину, сину!
Ти легковажиш. Із добра такого
Колись ще виросте велике зло:
Роман — цар візантійський — після
того,

Як народився син його Василій
Від руської рабині, гріх прийнявши,
Велів малого хлопця оскопити.
Зробив це, щоб очистити дорогу
Для Костянтина — сина від княгині.
І вирости брати — один владика,
А інший — раб у нього, постельничий.
Я бачила його у Цареградї,
Здоровий і розумний, але євнух...
Невже ти хочеш, щоб подібна доля
Колись спіткала і твоїх нащадків?..

Святослав

Я не Роман хрещений з Цареграда,
Я руський князь, язичник і поганин,
Але сини мої зростуть мужами!
Княгинє, я прошу тебе востаннє
Сказати, у яким краю Малуша.
Інакше я залишу стольний Київ
І сам піду у світ її шукати.

Ольга

Мене ти ображаєш.

Святослав

Я не винен.

Ольга

Малуша у селі на Роставиці.
Одначе поспішать тобі не треба.

Усе одно ти мусиш так вчинити,
Як я скажу і як Гора бажає.
Усі бояри київські за тебе,
Та тільки при умові, що Предславу
Жоною назовеш найближчим часом...

Святослав

Вони тобі посміли це сказати?

Ольга

Сьогодні вранці мала я розмову.
Отож подумай перед тим, як їхать,
Що дасть твоє побачення із нею?
Нехай собі поволі відвикає...
Таке життя, нічого тут не вдієш,—
Любов любов'ю, а престол престолом.

*Святослав різко повертається
і виходить.*

Який же ти єси, о Святославе!

II

Кімната сільської хати.

Малуша, Добриня, Олелько.

Добриня

Малушо, ось тобі й новий будинок.
Кімната ця для тебе. Тут світліше.
Для нас з Олельком вистачить малої,
Нам нічого засиджуватись в хаті.

Олелько

А тут не гірше, ніж в хоромі княжим,
Та ще й лакиз і шпигунів немає...

Добриня

Помовч, Олельку, бо іще наврочиш,
Те сім'я і на тому світі вродить.
Сестричко, а чого ж ти не радієш?

Малуша

Добрине, я тобі безмірно вдячна
За цей будинок і за всі турботи.
Ти на всі руки незрівнянний майстер.
Тобі міста б великі будувати,
Возводити неситні заборола
І час би вже свою родину мати,
У щасті, радості з жоною жити,
А ти зі мною... Вибач мені, брате.

Добриня

Ти не лише сестра тепер для мене —
Кохана князя київського...

Малуша

Брате!

Не варто знов нагадувати. Страшно,
Що можуть мене вбити і намарно
Поляжете в бою ти і Олелько.
Ви краще повертайтеся у Київ,
Там будете служити Святославу,
І, може, у поході вам удасться
Його від смерті злої захистити...
А я сама тут якось перебуду.

Добриня

Олельку, чуєш, що вона говорить?

Олелько

Та чую, лиш не можу зрозуміти...

Малуша

Тут поблизу є жіночка старенька.
Ми познайомились, така привітна.
Вона мені в усьому допоможе.

Добриня

А може, крім старенької, у тебе
Ще й молодий знайомий появилвся?

Олелько

І також хоче бути охоронцем?

Добриня

Тож признавайся...

Малуша

Ой ви, розбишаки!

Я бачу, вам би тільки жартувати.

Малуша дає штурхана братові, хоче досягти й Олелька, та він відскакує. У двері заглядають хлопчики й дівчатка, потім заходять, починають танцювати. Їхній танок перериває старенька жінка, яка випроваджує їх з хаги.

Добриня

От дівтора! Такі вже галасливі.

Малуша

Але наскільки веселіше з ними,
І голоси їх чисті, як дзвіночки.

Добриня

Що ж, сестро, я піду на полювання.
Олелько тут залишиться з тобою.

Малуша

Ідіть обидва, хлопці, може, швидше
У лісі вдасться вполювати звіра.
За мене турбуватися не варто —
Я маю меч, трубу, лук на додачу...

Добриня

Смілива ти, Малушо, та навіщо
Ризикувати нам? Я ненадовго.
Можливо, підіб'ю якогось птаха
Чи звіра молодого. Ти ж, Олельку,
Роботу маєш тут. Замок у дверях
Потрібно перевірить, чи надійний.

Тримай при боці меч і пам'ятай —
Відплатиш головою за Малушу.

Олелько

За неї не хвилюйся, буду поряд.
Коли удасться вполювати звіра,
Сурми в трубу...

Добриня

Труба наготові,
Залишилося звіра вполювати.

Малуша

Молитимусь за тебе та удачу.

Добриня

Бувай, Малушо!

Малуша

Швидше повертайся.

*Добриня виходить, за ним —
Олелько.*

Обидва як брати—Добриня і Олелько!
Без них отут загинула б сама.
Яку мені світлицю збудували!
Залишилось прикрасити її.
Нарешті я знайшла собі роботу.
Ось тут найкраще місце для тарелей,
А цим рядном накритий буде стіл.
А цей рушник з червоним отороччям,
Яким щоранку утирався князь...
Його я вишивала й дарувала,
Не знала, що повернеться до мене.
Ой доле моя, доле вишивана,
Чому така немилосердна ти?..

(Плаче).

Не знатиму я щастя в цьому домі,
На що лише не гляну — все чуже.

Якщо для мене місця не знайшлося
У Києві, то краще вже було
До батькового дому повернутись.
Хоч злидні обсідають кожну хату,
Та люди там у злагоді живуть.
Вода, шматочок хліба, добре слово —
І серце оживе і потепліє.
Деся там живе моя найкраща казка,
Яку мені бабуся розказала,
Що перейду великими світами,
Побачу там людей і див багато,
Коли ж сягну найвищої вершини,
Побачу неозорії простори
З полями, і долинами, й лісами,
У мене крила виростуть орлині.
Ой казонько — моя розвага мила...
Як я тебе дитиною любила
І дівчиною тішилась... Не раз
У сні з'являлася. Я там літала
Над Києвом, Славуютою-рікою
І не боялась, що упасти можу
На гори, обламати свої крила...
А цей рушник я збережу довіку.
Він сон знімав з обличчя Святослава,
Торкавсь його очей, і щік, і вуст.
Єдине, що на згадку залишилось.

Входить О л е л ь к о.

Олелько

Малушо, не прогнівайся на мене,
Можливо, я неправильно чиню,
Що заборонене розповідаю,
Але й мовчати я про це не можу...
Коли дивлюсь у чисті твої очі,
Всю душу розриває біль і жаль.
Я знаю, що і цим не допоможу.
Та краще вже усе відразу знати,
Аніж страждати далі в незнанні...

Малуша

Так, так, звичайно. Говори, Олельку.

Олелько

Мисливця ми зустріли позавчора,
Данину він у Вишгород возив,
А це якраз додому повернувся...
Пробач, Малушо, та мені Добриня
Заборонив тобі розповідати.
Ой, що я наробив...

Малуша

Олельку, любий,
Кажі скоріше, серце розірветься.

Олелько

Мисливець чув, що Святослав недавно
У жони взяв князівну з Естергома.

Малуша

О-ой!

Олелько

Що я наробив! Пробач, Малушо!
Напевне, краще жити в незнанні
І тішитись надією малою,
Аніж отак, як ти, переживати.
Пробач мене, дурного.

Малуша

Ні, Олельку,
Ти правильно зробив. Було б нещиро,
Якби мені ви правди не сказали.
А співчуття принижує ще більше.
Залиш мене, у тебе є робота.

Олелько

Якщо потрібний буду, то покличеш.

О л е л ь к о в и х о д и т ь .

Малуша

Ось так, Малушо. Сталось
найстрашніше,
Чого боялася. Тепер всьому кінець.
Кому така на світі ти потрібна
І те дитя, що у тобі росте?
Блукання між людьми, голодування,
А насміхи людців, а кепкування?
Чи витерпить знедолене воно?
Ні, краще смерть для нього і для тебе.
А що за нею — тьма і невідомість?
О ні, не проміняю я життя,
Нехай і мученицьке і стражденне,
На вкрите чорнотою небуття.
Хоч прожила я мало на цім світі,
Та щастя усміхнулось і до мене,
Взяло на дужі крила, підняло,
І я побачила велику землю,
У росах чисту, запашну, і світлу,
І ніжну, ніби музика, дзвінку.
Тож набирайся сил, моя дитино,
Я дам тобі побачити цей світ.
А може, твоя доля небуденна,
Твою появу осіє сонце,
Боги небесні і земні зустрінуть
І незлобиві люди привітають.
*Чути вигуки, дзенькіт мечів. Малуша
виглядає з вікна.*

Малуша

Олельку, хто там?

Олелько

Утікай, Малушо.

Біжи у ліс, Добриню погукай.

Малуша

А як же ти? І я до бою стану.
Ось меч візьму.

М а л у ш а вибігає.

Олелько
Малушо, утікай.

Малуша
Олельку, ти заходь із того боку.
Ось так його, розбійника, ось так...

Святослав
Малушо, може, досить жартувати,
А то мене ви справді уб'єте...

Малуша
Ти, Святославе?
Святослав
Я, моя кохана!..

М а л у ш а і *С в я т о с л а в* заходять
до хати.

Малушо, я давно тебе шукаю,
Неначе ціла вічність проминула...
Княгиня не хотіла говорити,
В яке село спровадила тебе...
Весь Київ ополчився проти мене —
Бояри, тіуни і воеводи,
Лише Бождан, і Свенельд, і сотенні
Підтримують мене. Як ти, Малушо?

Малуша
Нічого, князю, скаржитись не можу.

Святослав
Нездужаєш?

Малуша
Ні, поки що здорова.

Святослав
Чому ж так холодно мене стрічасш?

Малуша

Померла радість, і не можу, князю,
Без неї усміхатись... Біль — як море,
І я переплисти його не в силі.

Святослав

Що сталося з тобою, моя ладо?

Малуша

Що сталося — того не відвернути.

Святослав

Ти усміхалась, як ніхто на світі,
Усе тоді здавалося яснішим:
Земля і небо — все було гарнішим,
Хотілось вічно жити і творити.
В тобі завжди я усмішку любив...
Я добре знаю, хто убив ту радість,
Та не із волі власної, кохана,
Перед тобою так він завинив.
Хотів літати, як усі літають,
Хотів кохати, як усі кохають,
Але забув, що князем народився
І не собі на світі цім належить —
Княгині, воеводам і боярам,
Дружинникам і гридням, тіунам,
Всім батьківським законам і поконам,
Всій Київській Русі, а не собі.
Не знав, що навіть особисте щастя
Не зможе захистити, бо закони
Забороняють обирать жону
З простого роду, і тому князівну
Угорську привезли йому у жони...

Малуша

Не треба далі, князю, я все знаю...
І дякую тобі за щире слово,
За правду, хоч вона страшна

для мене.

Святослав

Тобі, Малушо, бути б на престолі
Із князем поряд, а не тій Предславі,
Але Гора, боярська, воєводська,
Із Києва нас вигнала б з тобою.
Я без жалю пішов би і на це —
Не дозволяють заповіти батька.
Князь Ігор при житті нарік мене
Волостелином на Русі великій.

Малуша

Не за престол тебе я полюбила.
Усі багатства княжі і державні
Не можуть порівнятися з красою
Твого серця, милий Святославе,
А був би ти безрідний, найбідніший,
Але з такою світлою душею,
Усе одно пішла б я за тобою.

(Цілуюгься).

Святослав

Я знав, що ти залишишся моєю,
О ладонько, розумнице моя.
І тільки ти зумієш зрозуміти,
Підтримати і серцю дати сили,
А ти немов душею відчувала,
Що я тебе нарешті відшукаю.
Тож бережи себе, моя Малушо.

Малуша

Я вірила і вірю тобі, князю,
Що ти про нас ніколи не забудеш...

Святослав

Завжди я пам'ятатиму про тебе...

Малуша

І про синка... чи доню.

Святослав

Все одно —

Продовження моє, моя кровинка.

Син буде княжичем, княжною —

доня.

Малуша

Живи сто літ, коханий Святославе,
І владарюй на київським престолі.
Хай вірним другом буде тобі сонце
І розвіває над тобою хмари.
Літай високо і дивись далеко,
Обороняй од ворогів державу,
Твори добро, будуй міста і села,
Щоб свого князя Русь запам'ятала.
Нехай боги тебе оберігають,
А я молитимусь. Прощай, коханий.

III

*Світлиця. Ольга, Рикита, Бождан,
Чорноус, воїн-вістун.*

Рикита

Прийми уклін, княгине яснолиця,
Володарко великої держави,
В якій ім'я твоє, неначе птаха,
Із заходу до сходу пролітає.
Ми дякуєм за честь тебе вітати,
Для нас усіх ти наче рідна мати,
За честь побути поряд із тобою,
Послухати розумну, гречну мову, —
Для нас то — ніби втамувати спрагу
Із джерела, дарованого богом.

Ольга

Вітаю вас, мужі-волостелини.
Що одірвало вас од справ державних
І привело в таку годину ранню?

Чорновус

Давно не виступала ти, княгине,
Перед киянами, а люд цікавий.
Все хоче знати, от і нас питають
Про тебе, про твоє життя-здоров'я...

Рикита

І ми побачили, що ти — як сонце...

Ольга

Рикито, я уже тебе просила,
Щоб не порівнював мене із сонцем...

Рикита

Не можу я, коли дивлюсь на тебе
І на собі твій погляд відчуваю,
Зі мною діється незрозуміле,
Душа освітлена, неначе сонцем.
Тож вибач, та інакше я не можу.
Для мене ти княгиня і святиня...

Ольга

Рикито, я колись тебе скараю.

Рикита

Лиш перед тим дозволиш все сказати,
Що думаю про тебе, наша зоре!

Ольга

З тобою розмовляти неможливо.
То що там скоїлося, Чорновусе?
Мене воліють бачити кияни?..

Чорновус

Хвилюється увесь народ, княгине.
Запитують, чому од Святослава
Нема вістей...

Ольга

І я хвилююся, бояри.
Вже стільки днів, як син мій у поході,

Пора б йому і вістуна прислати.
Які ж вони підступні і жорстокі —
Ті печеніги, здичавіле плем'я,
За ними тільки кров і попелища...
Чи зможе Святослав їх подолати?
Занадто молодий він полководець...

Чорновус

Ми віримо у князя, він як сокіл —
Побачить жертву, і летить стрілою,
І ні на що довкола не зважає,
Аж поки ворог біля ніг не ляже.

Ольга

А це мене якраз найбільш лякає.
Він безоглядний у своїй одвазі,
І це вже як шаленство, так не важко
Позбутись голови, програти битву.

Чорновус

Князь Святослав хоча й
гарячкуватий,
Але в бою розсудливо все робить.
Він добре знає, де найслабше місце,
І промаху не буде...

Рикита

Так, княгине...

Ольга

Що ж, будемо усі благати бога,
Щоб Святослав вернувся
переможцем.
Подяка вам, мої волостелини,
За добре слово і таку підтримку.

Чорновус

І ще одне: стурбовані кияни,
Чом у зажурі молода княгиня
Предслава?

Ольга

Бождане!

За новину щасливу і приємну
Цю срібну гривну я тобі дарую.

Рикита

Княгинє богорівна, сонцесяйна,
Ми перші перемогу провістили,
І все збулося...

Ольга

Вам я також вдячна.
А гривни ви одержали раніше.

Рикита

Не треба нам ні золота, ні срібла,
Аби нас тільки обминула смута.

Бождан

Яку це смуту мавш на увазі?

Чорновус

З якої черви плодяться.

Ольга

Доволі!

Ідїть собі, бояри, і готуйтеся
Героїв-переможців зустрічати.

Рикита

Бувай, княгинє, і не прогнівися,
Турбота в нас була лише єдина —
Щоб захистити князя і княгиню...

Ольга

Я зрозуміла вас. Ідїть, бувайте.

Рикита

Не прогнівися і бувай здорова.

Входить в оїн-вістун.

Вістун

Княгине, я із звісткою до тебе.

Ольга

Юначе, ти від князя Святослава?

Вістун

Я з інших місць і маю передати
Лише тобі.

Ольга

Тут всі мужі державні,
І я від них не втаюю нічого...

Вістун

Княгине, у селі на Роставиці
Малуша народила сина.

Ольга

Сина?!

Бождане, чуєш?

Бождан

Чую!

Ольга

Ви, бояри?

Рикита

Та як тут не почути! Ми ж казали,
Що, мабуть, буде син. І народився.

Ольга

Провісники...

Чорновус

То ми підем, княгине,
А то вже забарилися, нівроку.

Ольга

Ідіть собі, ідіть, волостелини.

Ольга

Як же їй не сумувати,
Коли в поході муж її і князь?

Чорновус

Ми знаємо іще одну причину...

Ольга

Чому ви мовчите? Кажіть-но швидше.

Рикита

Предславі все відомо про Малушу.

Ольга

Кажіть ясніше, я не розумію.

Чорновус

Предслава знає, що ота рабиня
Повинна скоро народити...

Ольга

Досить!

Нехай вас це, бояри, не турбує.
Це тільки справа князя Святослава
І біль його найбільший.

Рикита

О княгине!

Ми відчуваємо, ще більшим болем
Твоє сповите серце милосердне.
Ми віримо в твою велику мудрість.
Не раз ти захищала руські землі,
Бунтівників карала нечестивих,
Щоб не розпалась Київська держава,
Ти завше вміла випередити смуту...

Чорновус

Повір передчуттю, ясна княгине,
Так думають бояри й воєводи,
Усі мужі державні й нарочиті,
А ми, як посланці, прийшли до тебе

Із думкою такою: мир і спокій
Для нас є найдорожчі у державі,
А те коріння, із якого згодом
Велика смута може народитись,
Ще нині треба висікти...

Ольга

Доволі!

Так от причина вашого приходу...
Ви смієте від мене вимагати,
Щоб я Малушу наказала вбити?

Чорновус

Тобі відомо краще, як вчинити,
Щоб відвернути смуту. Наша воля,
Щоб Русь жила, як яблуко, здорова,
Щоб не було в ній жодних
червоточин.

Володарко, не нам тебе учити,
Ти від усіх нас розумом багатша,
Сестро богів, провидице-княгинє.

Входить Бождан.

Бождан

Княгинє Ольго! Я із новиною
Приємною для всіх нас, а для тебе
Щасливою подвійно. Біля Ворскли
Князь Святослав розбив вороже
військо.

Ольга

О, слава богу, що почув молитви
І допоміг моєму синові-князю
Хребет зламати чорним печенігам.
А як же він?

Бождан

Не треба хвилюватись.
Здоровий повертається додому,
Веде полки до Києва...

Тепер новин у вас аж забагато,
І маєте киянам що сказати.
Рикита і Черноуц виходять.

Ольга

Бождане, ти приніс щасливу звістку
Про перемогу князя, а цей воїн
Осяяв душу звісткою новою.
Нехай живе нащадок Святослава,
Внук Ігоря. І я зустріну сина
Цією новиною. Привітання
Достойне для героя-переможця!

IV

*Світлиця сільської хати. Малуша,
Добриня, Олелько.
Біля дверей танцюють діти.
Добриня обдаровує
їх ласощами, і вони виходять.*

Малуша

Синочку — моя радосте і втіхо,
Ти бачив, як вони тут танцювали,
Пісень тобі співали, примовляли,
Бажали тобі щастя і здоров'я.
Ти чув веселі їхні голосочки?
Які ж вони усі були чудові!
І ти, моя кровинко ясноока,
Таким же станеш, побіжиш із ними
На луки понад річкою, до гаю,
І затанцюєш там, і заспіваєш.
Намучилася стільки, та не знала,
Яка мене чекає велерадість.
І легко стане серцю, і назавше
Відійдуть болі, що гнітили душу.
Не знала, ой не знала я, синочку,
Що то подяка від богів небесних
За всі нещастя, за усі страждання —
На все життя така велика втіха.
Ти виростеш розумний і здоровий.

А як зрадіє батько! Ой дитино!
Синочку, чуєш тупіт? Хтось приїхав.
Напевне, Святослав, твій рідний
батько.

От буде радість нам. Ідуть до хати.
А ми вже зачекалися...

*Входять Івор, согенний і чотири
дружинники.*

Ой, хто ви?

Івор

Ми від великої княгині Ольги,
Прийшли тебе із сином привітати.
Хай вік живе нащадок Святослава,
Русь Київську у світі возвеличить.

Малуша

Ой, дякую за щире привітання
Княгині Ольги, добре її серце...

Івор

А це тобі дарунки від княгині,
Прикраси різні і святковий одяг.

Малуша

Я вірила, я серцем відчувала...

Івор

А дай-но свого сина потримати...
Малуша невпевнено віддає дитину.
Важкенький хлопчик, нічого сказати.

Малуша

А що від князя Святослава чути?
*Малуша хоче забрати дитину назад,
але тиун не віддає і ніби бавиться
з хлопчиком.*

Івор

Князь переміг на Ворсклі печенігів
І скоро буде в Києві.

Малуша

Синочку,
Ти у щасливу днину народився.

Івор

О, мало не забув, тобі княгиня
Веліла ще і гроші передати.

*Малуша відхиляє його руку і хоче
забрати сина.*

Бери, бери, тут сума чималенька,
На кілька років вистачить для тебе.

Малуша

Навіщо мені гроші, я не бідна,
І брат у мене є...

Івор

Це не завадить.

Наказ княгині, щоб не повертатись,
Якщо не приймеш ти од неї гроші.

*Малуша бере торбинку з грішми
і вже наполегливіше поривається
забрати сина, але гіун передає
його сотенному.*

Малуша

Навіщо ви? Не треба так. Віддайте!
Та що це ви кепкуєте із мене?
Віддайте! Я поскаржусь Святославу.

Івор

Ми маємо наказ княгині Ольги
Привезти сина князя Святослава
До Києва, де буде виростати
І вчитися під наглядом Бождана...

Малуша

До Києва? У терем? Мого сина?
Та він іще малесенький... Не вірю!
Убити хочете його. Віддайте!

Івор

Такий наказ княгині...

Малуша

Ні! Віддайте!
Яка омана підла! О Перуне!
Допоможи, якщо ти є на світі!

Івор

Не закликай богів, не побивайся;
Княгиня наша Ольга — богорівна.

Малуша

Беріть дарунки, заберіть ті гроші,
Та поверніть мого сина, люди!

Івор

І ще наказ княгині, щоб назавше
Забула ти про хлопця, щоб ніколи
До Києва приходити не сміла.

Малуша

Усе одно він мій! Моїм і буде.
Лише моїм, ви чуєте? Віддайте!
За гріх такий боги вас покарають.

*Сотенний і дружинники
вносять дитину.*

Він буде мій... Синочок... Горе, горе!..

Івор

Забудь про все, дурна, і не журися,
З такими грішми проживеш на світі.

*Тіун швидко виходить. Малуша
кидає йому услід гроші, падає зне-
можена на підлогу. У відчинені
двері входять зв'язані могуззям
Добриня і Олелько. Малуша
стає на коліна.*

Малуша

Перуне, Ладо, Волосе, Стрибоже!
Чим прогнівила вас, чим завинила,
Що ви не захотіли захистити?
Прокляті будьте, о боги ліниві!..
Згоріть і зникнуть...

Добриня

Зупинись, Малушо!
А то накличеш ще страшніше горе.

Малуша

Страшніше? А-ха-ха! А що
страшніше?

Добриня

Страшніша смерть, Малушо.
Заспокойся.

Малуша

Я смерті не боюся. Не боюся!
Ні смерті, ні богів... А де синочок?
А-а-а! Він на небі! Чуєш, тихі кроки?
Синочок мій ступає... Чуєш, чуєш?
Поволеньки іде, щоб не почули
Боги... О, він уже біжить до мене.

Олелько

Малушо, краще розв'язи нам руки.

Малуша

Вам руки розв'язати? А навіщо?
Щоб ви допомогли спіймати сина?

Добриня

Ну що це ти говориш, скаменися!
Розв'язуй, я піду до Святослава
І розповім йому про це знущання
І захищу тебе... Малушо, чуєш?

Малуша

Іди! Ідіть обидва, охоронці...
А може, вас ці звірі підкупили?

Оленько

Як можеш так, Малушо, ображати?
Їх стільки, навалились, пов'язали...

Малуша

То йдіть собі пов'язані.

Добриня

Сестрице!

Ти при собі? Я старший тут,
розв'язуй!

Малуша

А я не визнаю твоїх наказів.
І нічиїх! Я вільна, наче птаха!
Ха-ха! Ха-ха! Я вільна, наче птаха...

М а л у ш а вибігає із кімнати.
Збентежені Д о б р и н я і О л е л ь к о
виходять за нею.

V

Світлиця княжого терема. О л ь г а,
Б о ж д а н, інші воеводи, бояри,
огнищани, слуги і серед них П р а с к е д а.
Вбігає літописець Р а д к о.

Радко

Волостелинко, радість превелика,
Князь Святослав крізь Видубич
проїхав
І мчить сюди через Печерські гори.

Ольга

Ти бачив його, добрий вістynosцю,
Хоч здалеку? І як він виглядає?

Радко

Наш князь на першому коні, як сокіл,
Червоне корзно вітер розвіває,

Мов непоборні крила перемоги.
І меч, і щит, освячені у битві,
Блищать камінням дорогим на сонці.
А білий кінь, високий, тонконогий,
Стрімкою блискавицею стрибає.
А на обличчі князя хоч і втома,
Велику ж битву виграв з ворогами,
Та весь він у сіянні ореола.
Зоріють очі радістю звитяжця.

Ольга

Ти втішив моє серце красним словом,
За це тобі належно я віддячу.
Кажі, нехай ворота відчиняють.

Р а д к о вибігає.

Бождан

Княгинє, вже недовго залишилось.
Заграли лірники, лунають сурми.
Весь Київ вийшов князя зустрічати.

Ольга

Хвилююся, Божданє, як ніколи,
Хоча не раз я зустрічала мужа
З далеких та уславлених походів,
А серце так не билось шалено,
Немовби хоче вирватись з грудей.

Бождан

Бо ти чекаєш сина. Це вже інше,
Найвище материнське почування.

Рикита

І ти прекрасна у своїм чеканні.

Чорновус

(Вбік).

Хіба усій громаді треба знати,
Як б'ється її серце?.. Лицедійка!

Через південну браму. Слід лишився.
Ніхто не знає, що він замишляє.
Можливо, то лазутчик печенізький
Підступно хоче вбити Святослава...

Бождан

Скажи, щоб-gridні, вої-охоронці
Були наготові, щоб до князя
Нікого, крім рідні, не допускали.
Нехай це роблять тихо, непомітно,
Щоб метушні і гвалту не здіймали...

Пронь виходить.

Ольга

Бождане, із якою новиною
Підходив Пронь до тебе?
Що там сталось?

Бождан

Кияни всі шляхи заповнили,
На горах стали і малі й великі,
З домівок навіть виповзли каліки...
Наш чародій завбачливий, нівроку,
Боїться, щоб не сталось колотнечі...

Ольга

Наївний Пронь. Це ж люди із любов'ю
Виходять свого князя зустрічати
І цим йому пошану виявляють.
Нехай ідуть, шумлять і галасують,
Нехай пісні співають і танцюють.
Це наша спільна радість, наше свято!

*Входять Святослав і його найближчі
друзинники.*

Ольга

Вітаю тебе, князю! Ти — звитяжець!
Зумів здолать зухвалих печенігів,
Що Руську землю кров'ю заливали.

Ти возвеличив Ігореву славу,
Зміцнив кордони нашої держави,
Щоб мир і спокій скрізь запанували.

Бождан

Вітаймо, люди, князя Святослава!
З поверненням його до Київграда!

Люди

Слава! Слава князю Святославу!

Святослав

Княгинє, дякую за привітання.
Усі мої дружинники одважні
Для тебе здобули цю перемогу.

Люди

Слава! Слава князю Святославу!

Ольга

О Святославе! Княже! Мій герою!
Щаслива новина тебе чекає...

Святослав

Щасливий я зустрітисся із вами,
Щасливий бачити наш красень Київ,
Невже мене чекає більше щастя?

Ольга

У ясний день твоєї перемоги
Синок у тебе, княже, народився.

Святослав

У мене син? Боги! Це нагорода!
Син! Син у мене! Люди! Син у мене...

П р а с к е д а вносить закутану у пологно дитину і віддає її Ользі. У той час на задньому плані вої-охоронці за кимось стежать, намагаються спіймати.

Ольга

Візьми синка, благослови, як батько,
І наречи його ім'ям величним.

Святослав

Синочку!..

Із наговпу долинає жіночий зойк.

Ти всміхаєшся до мене?

Я знав, що ти появишся на світі,

Прийдеш сюди мені на допомогу.

Живи розумний, дужий і щасливий,

А назвемо тебе Володимиром!

Щоб довго володів ти руським миром!

Люди

Слава! Слава князю Святославу!

Слава! Слава князю Володимиру!

Вої-охоронці ловлять незнайомого.

Бождан

Що там за шум?

Івор

Лазутчика спіймали.

До князя Святослава проривався...

Бождан

Ведіть його сюди, нехай розкаже,

Із умислом яким прийшов у Київ...

Тим часом незнайомий скидає із

голови ковпак, і всі з подивом ві-
знають М а л у ш у.

Святослав

Малушо...

Малуша

Святославе! Наш синочок...

Вої-охоронці відпускають М а л у ш у,

вона скидає із себе темний халат
і в білій, вишитій по краях сукні
поспішає до князя.

Святослав

Кияни! Друзі-воїни! Родино!
Ось плоть од плоті Руської землі,
І руська кров тече у його жилах,
І руський ум у ясній голові.
Бери його, Малушо. Ти, як мати,
Дала йому життя, дай і любов.
А я для нього возведу державу,
На цілий світ щоб славилась вона,
І в честь його на горах Київграда
Великі жертви принесу богам.

Малуша із сином на руках виходить вперед.

Люди

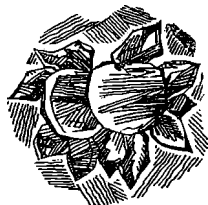
Слава! Слава матері і сину!

Радко

Возславимо цей день і цю годину
І привітаємо найбільшу з перемог —
Освячену богами перемогу
Прекрасної, могутньої Любові.
У стародавнім граді князя Кия,
Що наче мати іншим городам,
Нехай любов і лад володарюють,
В усіх кінцях світів нехай почують:
Любов перемогла! Любов перемогла!

1980—1981 рр.

м. Київ

З М І С Т

Сказати все 3

У СРІБНИМ СЯЄВІ ЗІРНИЦІ

У срібнім сяєві зірниці 6

 Легенда 8

 Над літописом 11

Повернення Юрія Долгорукого 12

 I. «Гомоном пливе через століття» 12

 II. «Високо над Дніпром твоя домівка» 13

 Балада про київські дзвони 15

У майстерні Тараса Шевченка 21

 Думна ріка 22

 «Перепалила ти мене» 24

«Печерськ високочолоий, древній» 25

 Новорічне віншування 26

 Рідне 27

КОЛИ ТАЯ МИТЬ НАСТАЄ

 Початок 30

 Птахи на світанні 32

 Галицькі поля 34

 Крізь зелені окуляри 36

«Ти рідко з'являєшся в світі» 38

 Весняний лист 39

 Проріст 40

 Квітневий день 41

 Розмова 43

 Щедрість 44

 Каштани 45

«Нарешті. Минулись тривоги» 46

 Прощання 47

«Усе, що душу мучило у сні»	49
«За снігами — сніги. Білінь»	50
Благословення	51

ВІДХИЛЯЮ ГІЛКУ ВИШНІ

Чекання	54
Відлига	55
Досвіток	56
«Добрий день, зелені гори»	57
Передвечірній роздум	58
Липневе	59
«Був літній надвечірній час»	60
«Вечір. Спалах зорі»	61
«Березнева довга ніч»	62
«Весна, а смуток не минув»	63
Відхиялю гілку вишні	64
У світлиці	65
Вогонь осені	66
«Де брунькувалось пагіння»	67
Благовість	68
Річка	70
Білий березень	71
Весняні рядки	72
Витоки	73

ЛЮБОВ І ЛАД. <i>Історична поема</i>	74
-------------------------------------	----

Олесь Васильевич Лупий
ЛЮБОВЬ И ЛАД
Стихотворения, историческая поэма
Издательство «Радянський письменник»
(На украинском языке)

Редактор Л. Д. Рубан
Художник В. С. Соловйов
Художній редактор Н. В. М'яковська
Технічний редактор Л. Д. Макарчук
Коректор Г. П. Лукова

Информ. бланк № 1217.

Здано на виробництво 28. 10. 81. Підписано до друку 20. 01. 82. БФ 45428. Формат 75×90¹/₃₂. Папір друкарський № 1. Шкільна гарнітура. Високий друк. 4¹/₂ фіз.-друк. арк., 5,63 ум.-друк. арк., 5,82 ум. фарб.-відб., 4,63 обл.-вид. арк. Тираж 8000 пр. Зам. 1408-1. Ціна в оправі 80 к.

«Радянський письменник»,
252133, Київ-133, бульвар Лесі Українки, 20.

Львівська книжкова фабрика «Атлас».
290005, Львів-5, Зелена, 20.

Лупій О. В.

Л85 Любов і лад: Вірші та поема.— К.:
Рад. письменник, 1982.— 143 с.

У новій збірці лауреат Всесоюзної літературної премії імені М. Островського Олесь Лупій оспівує високий духовний світ нашого сучасника, велич і незнищеність краси природи. Є в книжці і задушевна інтимна лірика.

1500-річчю Києва присвячена історична поема «Любов і лад».

ЛІ 70403-041
М223(04)-82 89.82. 4702590200

У2